Ἀριθ. 81 – Λεπτὰ εἴκοσι.

ΕΤΟΣ Β'.

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος Τέταρτος | Συνδρομὴ ἐτησία: Ἐν Ἑλλάδι φρ. 10, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20 — Αἱ συνδρομαὶ ἄρχονται ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου ἑκάστου ἔτους καὶ εἶναι ἐτήσιαι — Γραφεῖον τῆς Διευθύνσεως: Ὁδὸς Σταδίου, 6. | 17 Ἰουλίου 1877

Ὁ ἐν Πετρουπόλει πρεσβευτὴς τῆς Ἑλλάδος κ. Π. Βράϊλας, πρὸς τὸν ὁποῖον ἡ Ἑστία ἔχει πολλὰς ἀφορμὰς νὰ εὐγνωμονῇ, συνέταξε χάριν τῶν ἀναγνωστῶν ἡμῶν, ὑπὸ τὸν τίτλον «Δημώδης ἐπιστήμη», σειρὰν ἄρθρων περὶ ψυχῆς, περὶ Θεοῦ καὶ περὶ ἠθικοῦ νόμου. Διὰ τῶν ἄρθρων τούτων, ὧν ἀρχόμεθα σήμερον τῆς δημοσιεύσεως, ὁ βαθὺς ἐπιστήμων καθιστᾷ προσιτὰς καὶ εὐλήπτους τοῖς πᾶσιν ὑψηλὰς ἀληθείας, ἀναγκαίας πρὸς διατήρησιν τῶν ὑγιεινῶν παραδόσεων καὶ ἀνάπλασιν τοῦ ἠθικοῦ χαρακτῆρος ἀπέναντι τοῦ ἐπιπολάζοντος ὑλισμοῦ τῆς ἐποχῆς μας.

Σ. τ. Δ.

ΔΗΜΩΔΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

Α'

Ὁ ἄνθρωπος διακρίνεται τῶν ἄλλων ζώων διὰ τοῦ λόγου· καὶ ὁ λόγος δύο ἔχει κυριωτάτας σημασίας· κατὰ μὲν τὴν πρώτην, σημαίνει τὴν διάλεκτον, ἤτοι τὸ σύνολον τῶν λέξεων, δι' ὧν ἐκφράζομεν τὰ ἐν ἡμῖν νοήματα καὶ αἰσθήματα καὶ βουλήματα, καὶ τότε λέγεται λόγος *προφορικός*· κατὰ δὲ τὴν δευτέραν, σημαίνει τὴν ἐσωτερικὴν δύναμιν, δι' ἧς κρίνομεν περὶ τῆς φύσεως τῶν πραγμάτων, καὶ ζητοῦμεν τὰ αἴτια καὶ τὰ τέλη αὐτῶν, καὶ τότε λέγεται λόγος *ἐνδιάθετος*· καὶ διὰ τοῦτο λόγος λέγεται καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς φύσεως ἑκάστου πράγματος, καὶ τὸ αἴτιον ὑφ' οὗ παρήχθη, καὶ τὸ τέλος εἰς ὃ τείνει, δηλ. τὸ πῶς, τὸ πόθεν καὶ τὸ διατὶ ὑπάρχει. Ἐπειδὴ δὲ τὸ αἴτιον τῶν αἰτίων εἶναι ὁ Θεός, ὑπεράνω τοῦ ἐν ἡμῖν λόγου καὶ τοῦ ἐν τῷ κόσμῳ ὑπάρχει ὁ Λόγος, δι' οὗ *τὰ πάντα ἐγένετο*, ὁ Θεῖος Λόγος. Φανερὸν δὲ πῶς πᾶσαι αἱ ἔννοιαι αὗται σχετίζονται πρὸς ἀλλήλας, καὶ πῶς δικαιολογεῖται ἡ χρῆσις μιᾶς μόνης λέξεως πρὸς δήλωσιν αὐτῶν· ὑπάρχει λόγος ἐν τῷ κόσμῳ, διότι ὑπάρχει Θεῖος Λόγος, καὶ τὸν ἐν τῷ κόσμῳ λόγον κατανοοῦμεν διὰ τοῦ ἐν ἡμῖν ἐνδιαθέτου, ὅστις ἐκφράζεται διὰ τοῦ προφορικοῦ.

Ὅτι δὲ τὰ ζῶα δὲν ἔχουσιν οὔτε τὸν προφορικὸν οὔτε τὸν ἐνδιάθετον λόγον, ὡς ἡμεῖς, τοῦτο εἶναι ἀναντίρρητον, διότι οὔτε ἡ διάλεκτος αὐτῶν εἶναι τελειοποιήσιμος καὶ προοδευτικὴ ὡς ἡ ἡμετέρα,[1] οὔτε διὰ τοῦ ἐνδιαθέτου λόγου ἀνακαλύπτουσι τοὺς νόμους τῆς φύσεως καὶ συναρμολογοῦσιν αὐτοὺς ἐν τῇ ἐπιστήμῃ, οὔτε οἰκειοποιοῦνται αὐτοὺς καὶ ἐφαρμόζουσι, προάγοντες καθ' ἑκάστην τὴν βιομηχανίαν καὶ εὐημερίαν αὐτῶν, οὔτε καλλιτεχνίαν ἔχουσιν, οὔτε ἐθνικότητα, ἑπομένως οὔτε κοινωνικὴν καὶ ἱστορικὴν πρόοδον, ὡς ὁ ἄνθρωπος.—Τὰ ζῶα αἰσθάνονται, νοοῦσι, παθαίνονται, ἔχουσί τινα ἐξ αὐτῶν καὶ τινα βιομηχανίαν καὶ κοινωνίαν, ἀλλὰ περιορίζονται ἐντὸς τοῦ στενωτάτου κύκλου τῆς συντηρήσεως καὶ πολλαπλασιάσεως τοῦ εἴδους αὐτῶν, καὶ μὴ φωτιζόμενα ἐκ τῆς θείας ἀκτῖνος τοῦ λόγου, δὲν ἀναπτύσσονται, δὲν τελειοποιοῦνται, δὲν προοδεύουσιν, ὥστε ἡ ζωὴ αὐτῶν μονοτόνως καὶ ἡ αὐτὴ πάντοτε ἐπαναλαμβάνεται ἀφ' ἧς προῆλθον εἰς τὸν κόσμον καὶ μέχρις οὗ ἀφανισθῶσιν ἀπ' αὐτοῦ.—Ἄρα μεταξὺ ζώου καὶ ἀνθρώπου ὑπάρχει χάσμα ἀπλήρωτον. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἀρχὴ νέου κόσμου, ὅστις προστίθεται εἰς τὸν κόσμον τῆς ὑλικῆς καὶ ζωώδους φύσεως, εἶναι ἀρχὴ τοῦ κόσμου τῆς ἐπιστήμης, τῆς βιομηχανίας, τῆς καλλιτεχνίας, τῆς ἠθικότητος, τῆς κοινωνίας, τῆς πολιτείας, τῆς ἱστορίας. Ταῦτα πάντα συναποτελοῦσι τὸν κυρίως ἀνθρώπινον βίον ἐν τόπῳ καὶ χρόνῳ.

Τὰ ἁπλᾶ καὶ πασιφανῆ ταῦτα γεγονότα δὲν ἀρνεῖται ὁ κοινὸς νοῦς, ἀλλὰ παραγνωρίζει ἐνίοτε ἡ ἐπιστήμη.

Ὑπάρχει τὴν σήμερον ἐπιστημονικὴ σχολή, ἥτις μεταξὺ ζώου καὶ ἀνθρώπου δὲν βλέπει διαφορὰν ἀλλὰ ταυτότητα φύσεως, καὶ διαφορὰν μόνον βαθμοῦ, πάντα τὰ φαινόμενα τοῦ πνευματικοῦ βίου τῆς ἀνθρωπότητος θεωρεῖ ὡς ἀποτελέσματα τοῦ ὑλικοῦ ὀργανισμοῦ, καὶ ἐπειδὴ ὁ ὑλικὸς ὀργανισμὸς τοῦ ἀνθρώπου ὀλίγον διαφέρει τοῦ τῶν τελειοτέρων πιθήκων, ἡ σχολὴ αὕτη πιστεύει, ὅτι ὁ ἄνθρωπος κατάγεται ἔκ τινος πιθήκου, ὅτι ἐτελειοποιήθη βαθμηδὸν καὶ τελειοποιεῖται κατά τινα πάντοτε ἀνώτερον βαθμόν, ἀλλ' ὅτι οὐσιωδῶς ἡ φύσις τοῦ ζώου καὶ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι μία καὶ ἡ αὐτή, καὶ οὕτω κλείουσα τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τὴν ἄβυσσαν τὴν διαχωρίζουσαν τὸ βασίλειον τοῦ ἀνθρώπου τοῦ βασιλείου τῶν ζώων, τὴν μεγάλην καὶ ῥιζικὴν διαφορὰν ἥτις ὑπάρχει μεταξὺ τῶν δύο τούτων κόσμων, καὶ ἣν δὲν δύναται ν' ἀρνηθῇ, ἐξηγεῖ διὰ τῆς μικρᾶς καὶ σχεδὸν ἀσημάντου διαφορᾶς, ἥτις διακρίνει κατὰ τὸν ὀργανισμὸν τὸ ἐντελέστερον ζῶον τοῦ ἀτελεστέρου ἀνθρώπου. Καὶ ἐπειδὴ κάτωθεν τοῦ ἐντελεστέρου ὀργανι-

1. Περὶ διαλέκτου καθὸ ἀποκλειστικοῦ γνωρίσματος τοῦ ἀνθρώπου ὅρα τὰς διατριβὰς τοῦ Max-Müller ἐν τῷ Fraser Magazine Μαΐου, Ἰουνίου, Ἰουλίου 1873.

σμοῦ ζώων τινῶν ὑπάρχουσιν ἄλλοι ὀργανισμοὶ ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἀτελεῖς μέχρι τῶν ἀοράτων σχεδὸν ζωϋρίων, ἐν οἷς ἀναφαίνεται κατὰ πρῶτον ζωϊκός τις σπινθὴρ, ἡ τολμηρὰ αὕτη σχολὴ συμπεραίνει, ὅτι πάντες οἱ ὀργανισμοὶ ἔκ τινος πρώτου παράγονται, ὅτι οὗτος, ἕνεκεν ἰδιαιτέρων περιστάσεων τόπου, χρόνου, συνυπάρξεως καὶ συναγωνισμοῦ, μεταμορφοῦται βαθμηδὸν εἰς ἕτερον τελειότερον, καὶ οὗτος πάλιν εἰς ἕτερον, καὶ οὕτω καθεξῆς μέχρι τοῦ ἀνθρώπου. Ὡς ἐκ τούτου, κυρίως εἰπεῖν, οὔτε γένη ἀναλλοίωτα ὑπάρχουσιν οὔτε εἴδη, ἀλλ' ἀδιάκοπος μεταμόρφωσις ὀργανισμῶν ἀπὸ τοῦ ἀτελεστάτου μέχρι τοῦ τελειοτάτου, καὶ οὕτω σχέσις ὁμοιότητος, ἣν οὐδεὶς ἀρνεῖται, μεταβάλλεται εἰς σχέσιν παραγωγῆς, ἣν οὐδεὶς ἀπέδειξε. Καὶ ἐπειδὴ δύσκολον νὰ καταλάβῃ τις ἀκριβῶς πότε καὶ ποῦ ἄρχεται ἡ ζωὴ ἐν μέσῳ τῆς νεκρᾶς φύσεως, ἡ σχολὴ αὕτη παραδέχεται τὴν αὐτόματον γένεσιν τῶν ζώων, δηλαδὴ, οὐχὶ πάντοτε ἐκ προηγουμένου ζώου μεταδίδοντος τὴν ζωὴν εἰς ἄλλα ὁμοειδῆ, ὡς γίνεται σήμερον, καὶ, καθ' ὅλας τὰς μαρτυρίας, ἀπ' ἀρχῆς ἐγίνετο, ἀλλ' ἐκ τινος ἀζώου στοιχείου λαμβάνοντος αἴφνης ζωήν. Γενικεύουσα ἐπὶ τέλους τὰς θεωρίας ταύτας ἡ σχολὴ αὕτη πιστεύει ὅτι ἔλυσε τὸ αἴνιγμα τοῦ παντὸς, ὅτι μία μόνη ὕλη ὑπάρχει καὶ ἐν αὐτῇ μία μόνη δύναμις, ἐξ ἧς καὶ δι' ἧς τὰ πάντα διὰ μέσου διηνεκοῦς ἐξελίξεως (évolution) καὶ προοδευτικῶν μεταμορφώσεων, τῶν ὁποίων, διά τινος καθολικῆς ἀρχῆς καὶ οἱονεὶ καθολικοῦ ῥυθμοῦ, ὁρίζει τὴν πορείαν καὶ τὸν νόμον. Οἱ ἐπιθυμοῦντες νὰ λάβωσι γνῶσιν τοῦ τολμηροῦ τούτου συστήματος, οὗ ὁ λεγόμενος Δαρβινισμὸς δὲν εἶναι εἰμὴ ἓν μόνον κεφάλαιον, δύνανται ν' ἀναγνώσωσιν, ἐκτὸς τῶν βιβλίων τοῦ Δάρβιν καὶ τῶν ὀπαδῶν του, τὰ συγγράμματα τοῦ Herbert Spencer ἐπιγραφόμενα *Πρῶται Ἀρχαί*, *Βιολογία*, *Ψυχολογία*, *Κοινωνιολογία* κλ., ἐν οἷς τὸ σύστημα τοῦτο μετὰ θαυμαστῆς σαφηνείας καὶ πολυμαθείας ἀναπτύσσεται.

Ἀλλὰ τὸ σύστημα τοῦτο εἶναι ἡ ἀλήθεια;

Τὸ σύστημα τοῦτο δὲν εἶναι νέον. Ἀνεφάνη κατὰ τὴν παρελθοῦσαν ἑκατονταετηρίδα, καὶ εἷς τῶν καθ' ἡμᾶς λογίων εὗρῆκεν οἱονεὶ τὰ πρῶτα σπέρματα αὐτοῦ παρά τισι τῶν ἀρχαίων. Ἐνυπάρχει δὲ μᾶλλον ἢ ἧττον εὐδιάγνωστον εἰς ὅλας τὰς διδασκαλίας ὅσαι στηρίζονται ἐπὶ μόνης τῆς ὕλης καὶ τῆς ἐν αὐτῇ δυνάμεως. Οὐδὲ προτιθέμεθα ν' ἀναιρέσωμεν ἐνταῦθα τὸ σύστημα τοῦτο διὰ τῆς ἐξελέγξεως τῶν ἐπιχειρημάτων δι' ὧν κατασκευάζεται. Ἀλλὰ περιοριζόμεθα νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι ὁ παραδεχόμενος αὐτὸ ὀφείλει πρῶτον νὰ γεφυρώσῃ τὴν ἄβυσσον τὴν χωρίζουσαν τὴν κτηνώδη ἐπικράτειαν ἀπὸ τῆς ἀνθρωπίνης. Καὶ μὲν ἡ ἄβυσσος αὕτη δὲν εἶναι κατὰ τοὺς μορφολόγους τοσοῦτον μεγάλη, καὶ ὁ Δάρβιν ἐν τῷ τελευταίῳ πονήματι αὐτοῦ προσεπάθησε νὰ καταδείξῃ ἐν τοῖς ζώοις οὐ μόνον τὰ αὐτὰ νοήματα καὶ αἰσθήματα τοῦ ἀνθρώπου μὴ ἀρκούντως ἀνεπτυγμένα, ὅμως ὑπάρχοντα, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς τῆς θρησκείας τὴν πρώτην ἐμφάνισιν διέκρινεν ἔν τινι πράξει τοῦ κυνός του ἀπέναντι κινουμένου τινὸς ἀλεξιβροχίου. Ἀλλὰ τὸ ζήτημα δὲν εἶναι ἐὰν ὑπάρχουσιν ὁμοιότητες, ὅπερ οὐδεὶς ἀμφισβητεῖ, τὸ ζήτημα εἶναι πάντοτε πῶς ὁ πίθηκος ἔγινεν ἄνθρωπος, καὶ πῶς, ἐν ᾧ τοσοῦτον μικρὰ διαφορὰ ὑπάρχει κατὰ τὸν ὀργανισμὸν μεταξὺ τῶν δύο τούτων ὄντων, ὁ ἄνθρωπος εἶναι τὸ σημεῖον, ἀφ' οὗ ἄρχεται νέα σειρὰ θαυμασίων γεγονότων, ἅτινα οὐδολῶς ὑπάρχουσιν ἐν τῇ ἱστορικῇ ζωῇ τῶν κτηνῶν. Ὁ παραδεχόμενος τὸ σύστημα τοῦτο ὀφείλει προσέτι νὰ πληρώσῃ πολλὰ ἄλλα χάσματα ἐν τῷ γενεαλογικῷ δένδρῳ τοῦ Δαρβινισμοῦ,[1] καὶ νὰ πληρώσῃ αὐτὰ οὐχὶ δι' ἁπλῶν ὑποθέσεων καὶ εἰκασιῶν, ὡς συνήθως γίνεται, ἀλλὰ διὰ γεγονότων βεβαίων καὶ ἀναντιρρήτων. Ὀφείλει πρὸς τούτοις νὰ συμβιβάσῃ τὰς ἀναριθμήτους καὶ ἀτελευτήτους ταύτας μεταμορφώσεις μὲ τὸν χρόνον, τουτέστι μὲ τὴν ἡλικίαν τῆς ὑδρογείου σφαίρας, οἵα ὁρίζεται ὡς ἔγγιστα ὑπὸ τῆς γεωλογίας καὶ τῆς ἀστρονομίας.[2] Ἐπὶ τέλους καὶ πάσας τὰς εἰκασίας καὶ ὑποθέσεις τῶν Δαρβινιστῶν ἐὰν παραδεχθῶμεν, μένει πάντοτε ἀνεξήγητον τὸ μυστήριον τῆς ζωῆς. Πῶς ἐν μέσῳ τῆς νεκρᾶς ὕλης ἀνεφάνη κατὰ πρῶτον ἡ ζωή. Ἡ θεωρία τῆς κρυσταλλώσεως δὲν ἐπαρκεῖ εἰς τὴν ἐξήγησιν ταύτην. Ἡ δὲ ὀργανικὴ λεγομένη χημεία ἀνέλυσε τὰ συστατικὰ τῆς ζωϊκῆς ὕλης, καὶ συνεδύασεν αὐτὰ ἐκ νέου, ἀλλ' οὔτε ζωὴ οὔτε ἓν μόνον ὄργανον προέκυψεν ἐκ τῶν χωνευτηρίων της. Ἐὰν δὲ περιορίσωμεν τὰς παρατηρήσεις μας εἰς μόνην τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἀνθρώπου, ἀπομένει πάντοτε νὰ ἴδωμεν πῶς αἱ θεωρίαι αὗται τῆς ὕλης καὶ τῆς ἀνάγκης συμβιβάζονται μὲ τὴν ὕπαρξιν τῆς ἐν ἡμῖν ἑνότητος, ἥτις εἶναι τὸ κέντρον καὶ τὸ θεμέλιον τοῦ ἐν ἡμῖν πνευματικοῦ βίου καὶ ἀντίκειται πρὸς τὴν ἕκτασιν, ἥτις εἶναι ὁ ἀχώριστος τῆς ὕλης χαρακτὴρ, πῶς συμβιβάζονται μὲ τὴν ὕπαρξιν καὶ τὴν ἰδέαν τῆς ἐν ἡμῖν ἐλευθερίας, ἀντικειμένης ἐπίσης πρὸς τὴν ἐν τῇ ὕλῃ ἐπικρατοῦσαν ἀνάγκην. Μέχρι οὗ δὲν λύονται πᾶσαι αἱ ἀνωτέρω ἀπορίαι, δικαιούμεθα νὰ θεωρήσωμεν τὰς μεταμορφολικὰς διδασκαλίας ὡς εἰκασίας, καὶ μὲν σοφὰς καὶ εὐφυεῖς καὶ περιεχούσας ἀληθείας τινὰς, ἀλλὰ μὴ ἀποτελούσας θετικὴν καὶ βεβαίαν ἐπιστήμην.

1. Ὅρα τὸ σοφὸν σύγγραμμα τοῦ C. R. Bree An exposition of fallacies in the hypothesis of Mr Darwin

2. Ὅρα Astronomy and Geology compared ὑπὸ τοῦ λόρδου Ermathwaite, καὶ πρὸς τούτοις Edimburg Review τοῦ Μαΐου 1873, L'Espèce humaine par Quatrefages καὶ τὰ τελευταῖα ἄρθρα τοῦ Blanchard ἐν τῇ Revue des deux Mondes

Ἵνα δὲ ὑποδείξωμεν τὴν πηγὴν τῶν παρεκτροπῶν τούτων καὶ προφυλάξωμεν τὴν νέαν γενεὰν τῆς φθοροποιοῦς τάσεως τῶν ἐξ αὐτῶν θεωριῶν, ἐν αἷς ὑπὸ τὴν φαινομένην ἁπλότητα καὶ λογικότητα ὑποκρύπτεται ἡ παραλογωτέρα σύγχυσις καὶ ὁ πλέον αὐθαίρετος δογματισμὸς, ἐπιτραπήτω ἡμῖν νὰ ὑπομνήσωμεν, ὅτι βάσις πάσης ἐπιστήμης εἶναι τὸ προπατορικὸν δόγμα: *γνῶθι σαυτόν*, ὅτι δηλαδὴ ἡ ἐπιστήμη δὲν ἔρχεται κάτωθεν καὶ ἔξωθεν, ἀλλ' ἐντὸς ἡμῶν καὶ ἐξ ἡμῶν, ὅτι πᾶσα ἐπιστήμη εἶναι σύνολον ἰδεῶν, καὶ πᾶσα ἰδέα εἶναι φαινόμενον ψυχολογικὸν, τὸ ὁποῖον διὰ μόνης τῆς συνειδήσεως γνωρίζομεν καὶ δι' αὐτῆς δυνάμεθα νὰ μελετήσωμεν, ὅτι καὶ τὰ ἐκτὸς ἡμῶν διὰ τῶν ἐντὸς γίνονται ἡμῖν νοητὰ καὶ καταληπτὰ, ὅτι ἡ ἐν ἡμῖν συνείδησις εἶναι πρὸ πάντων συνείδησις τοῦ ἐν ἡμῖν λόγου, καὶ ὅτι μόνον διὰ τοῦ λόγου, ὡς ἐλέγομεν ἀπ' ἀρχῆς, δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν περὶ τῆς φύσεως ἑκάστου πράγματος, τοῦ αἰτίου αὐτοῦ καὶ τοῦ τέλους. Ἐντεῦθεν πρώτη ἐπιστήμη, ἥτις μελετῶσα τὰ ἐν ἡμῖν ἀνακαλύπτει τὰς ἀρχὰς καὶ τοὺς νόμους τῆς νοήσεως καὶ τῆς πράξεως, καὶ διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ ἐν ἡμῖν λόγου προσπαθεῖ νὰ κατανοήσῃ τὸν λόγον τῶν ὄντων.

Πῶς δὲ ἡ ἐπιστήμη αὕτη μορφοῦται, ἐκ τίνων μερῶν συνίσταται, καὶ πῶς ἐκ τῆς πρώτης ταύτης ἐπιστήμης πηγάζουσιν αἱ ἄλλαι καὶ ὑπ' αὐτῆς ῥυθμίζονται, περὶ τούτων θέλομεν διαλάβει ἐν τοῖς ἑπομένοις.

Ἔσται συνέχεια. Π. Βραΐλας.

Πρὸ διακοσίων ἐτῶν ὁ Λεϊβνίτιος ἐθεώρει δυνατὴν τὴν συγχώνευσιν πασῶν τῶν γλωσσῶν εἰς μίαν παγκόσμιον, ἧς ὑπαρχούσης αἱ κοσμοπολιτικαὶ ἀρχαὶ, ἡ ἑνοποίησις ἁπλῶν ὅτι τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, εὐχερῶς θὰ ἐπραγματοῦντο. Ἀλλ' ἡ ἐπιμελὴς ἐξέτασις τοῦ σχηματισμοῦ τῶν γλωσσῶν καὶ τοῦ πνεύματος αὐτῶν κατέδειξεν ὅτι πᾶσα γλῶσσα ὑπέκειτο ἀναποδράστως εἰς ποικίλας τροποποιήσεις καὶ ἀλλοιώσεις παρ' ἑκάστῳ λαῷ, καὶ ὅτι ἐπομένως ἡ δημιουργία γλώσσης κοινῆς πᾶσι τοῖς λαοῖς ἦν ἐντελῶς ἀδύνατος. Παραπλήσιαι ταῖς θεωρίαις τοῦ Λεϊβνιτίου εἰσὶν αἱ περὶ π α σ ι γ ρ α φ ί α ς, ἤτοι περὶ τῆς μεθόδου, δι' ἧς πάντα τὰ ἔθνη θὰ μετεχειρίζοντο τὰ αὐτὰ σημεῖα πρὸς ἔκφρασιν τῶν ἐννοιῶν, καίτοι διὰ λέξεων διαφόρων θ' ἀνεγίνωσκον ταῦτα· πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ καταρθωτοῦ τῆς πασιγραφίας ἐφέρετο ἡ χρῆσις τῶν αὐτῶν χαρακτήρων πρὸς γραφὴν τῶν ἀριθμῶν παρὰ τοῖς πεπολιτευμένοις λαοῖς· πρό τινων δ' ἐτῶν μόλις Σουηδός τις ἐπειράθη νὰ ὑπαγάγῃ εἰς σύστημα τὰς θεωρίας ταύτας καὶ λεξικὸν πασιγραφικὸν νὰ καταρτίσῃ. Ἀλλὰ τὸ ἀδύνατον τῶν τοιούτων θεωριῶν εἶναι πρόδηλον, καὶ οὐδεὶς, νομίζομεν, δύναται σπουδαίως περὶ ταύτας ν' ἀσχοληθῇ· ὅ τι ἀληθεύει περὶ τοῦ στενωτάτου κύκλου τῶν ἀριθμῶν δὲν δύναται νὰ ἐφαρμοσθῇ ἐπὶ τοῦ εὐρυτάτου καὶ ἀπεριορίστου τῶν ἰδεῶν κράτους. Ἡ ἀνθρωπότης δὲν δύναται νὰ ἐπανέλθῃ πλέον εἰς τὸ ἰδεογραφικὸν τῶν Αἰγυπτίων καὶ τῶν Σινῶν σύστημα, νῦν ὅτε ἐπὶ τοσοῦτον ἐτελειοθύνησαν αἱ γνώσεις, καὶ ἡ διάδοσις αὐτῶν πρέπει νὰ ἦναι ταχεῖα.

Ἀλλ' ἡ ἀνάγκη ἐπικρατήσεως μιᾶς γλώσσης κοινῆς τοῖς ἐπιστήμοσιν ἐστὶ προφανής· ὁ γράψας τὴν κατωτέρω πραγματείαν, διακεκριμένος ἑλληνικὸς βοτανικὸς, καταδείκνυσι τὴν ἀνάγκην ταύτην καὶ τοὺς λόγους ὧν ἕνεκεν ἡ λατινικὴ γλῶσσα ἐπεκράτησεν ἄλλοτε καὶ μετ' αὐτὴν ἡ γαλλικὴ, ὑποστηρίζων δι' ἀρκούντως πειστικῶν ἐπιχειρημάτων τὴν μέλλουσαν ἐπικράτησιν τῆς ἀγγλικῆς. Περὶ τοῦ αὐτοῦ ζητήματος πραγματευθέντες ἕτεροι, ὑπεστήριξαν ὅτι ἡ ἑλληνικὴ συνενοῖ πάντα τὰ προσόντα, τὰ ἀπαιτούμενα ὅπως γίνῃ δεκτὴ ὡς γλῶσσα διεθνής. Καὶ ἀναντιρρήτως ἡ ἑλληνικὴ ἔχει πλοῦτον λέξεων μείζονα πάσης ἄλλης γλώσσης, πληροῦσα οὕτω πασῶν τῶν ἐπιστημῶν τὰς ἀνάγκας, ἡ δὲ κομψότης καὶ ἁρμονία, ὧν ἐστὶν ἐπιδεκτικὴ, συνηγοροῦσι σπουδαίως ὑπὲρ ταύτης. Ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου ὁ συνθετικὸς αὐτῆς χαρακτὴρ, ἀσυμβίβαστος πρὸς τὸ ἀναλυτικὸν πνεῦμα τῶν νεωτέρων γλωσσῶν, τὸ τῆς συντάξεως πολύπλοκον καὶ πολλὰ ἄλλα κωλύματα καθιστῶσιν ἀδύνατον τὴν ἐπικράτησίν της· ἡ νῦν δὲ παρ' ἡμῖν ἐν χρήσει νεωτέρα τῆς ἑλληνικῆς φάσις, καίτοι ἀναλυτικὴ οὖσα καὶ ἁπλουστέρα τῆς ἀρχαίας, οὔτε κεκανονισμένη εἶναι, οὐδὲ ἄρτιόν τι καὶ ὁμοιοειδὲς ὅλον ἀποτελεῖ, ἕνεκα τῆς τάσεως πολλῶν τῶν ἡμετέρων πρὸς ἀφομοίωσιν μετὰ τῆς ἀρχαίας, προερχομένης μὲν ἐξ ἐνθουσιώδους ἔρωτος τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ μεγαλείου, ἀλλ' ἀποδεικνυούσης ἄγνοιαν τῶν κυριωτέρων νόμων τῆς διαπλάσεως καὶ ἀναπτύξεως τῶν γλωσσῶν. Ἐκτὸς ὅμως τούτου ἡ καθ' ἡμᾶς ἑλληνικὴ στερεῖται τῶν τριῶν πρωτίστων ὅρων, τῶν ἀναποφεύκτων πρὸς ἐπικράτησιν γλώσσης τινὸς, ἤτοι ἐξόχων συγγραφέων, μεγίστης πλ.θύος ἀνθρώπων ὁμιλούντων ταύτην καὶ πολιτικοῦ μεγαλείου τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους. Μακρὸς λοιπὸν, μακρότατος θὰ παρέλθῃ χρόνος μέχρις οὗ ἡ ἰδέα περὶ παραδοχῆς τῆς ἑλληνικῆς ὡς γλώσσης διεθνοῦς πραγματοποιηθῇ, ἐὰν πραγματοποιηθῇ ποτέ!

Ἐν Μονάχῳ. Ν. Γ. Π.

ΤΙΣ ΕΣΤΑΙ Η ΕΠΙΚΡΑΤΟΥΣΑ ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ Κ' ΑΙΩΝΑ

[Ἐκ τοῦ συγγράμματος Histoire des sciences et des savants τοῦ κ. Alph. de Candolle.]

Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀναγεννήσεως οἱ πεπαιδευμένοι ἄνδρες καθ' ἅπασαν τὴν Εὐρώπην ἐποιοῦντο χρῆσιν τῆς λατινικῆς. Ἡ ῥωμαϊκὴ ἐκκλησία διετήρησε τὴν γλῶσσαν ταύτην ἐπιμελῶς, οὐδεμία δὲ τῶν ζωσῶν γλωσσῶν κατεῖχεν ἔτι φιλολογίαν ἀρκούντως πλουσίαν ὅπως πρὸς ταύτην συναγωνισθῇ. Βραδύτερον ἡ μεταρρύθμισις ἔθραυσε τὸν δεσμὸν τῆς ῥωμαϊκῆς ἑνότητος. Ἡ ἰταλικὴ, ἡ ἱσπανικὴ, ἡ γαλλικὴ, ἡ ἀγγλικὴ κατέστησαν ἀλληλοδιαδόχως κανονικὰ ἰδιώματα, εὐμοιροῦντα παντοειδῶν φιλολογικῶν προϊόντων. Τέλος δὲ, πρὸ ὀγδοήκοντα ἢ ἑκατὸν τὸ πολὺ ἐτῶν, ἡ φυσικὴ τῶν ἐπιστημῶν πρόοδος κατέστησεν ἐπαισθητὸν τὸ ἀκατάλληλον τῆς λατινικῆς, γλώσσης νεκρᾶς, ἄλλως δὲ καὶ ἥκιστα σαφοῦς, ἕνεκα τῶν ἐν τῇ συντάξει αὐτῆς ἀναστροφῶν, τῶν ἀποκοπῶν λέξεων καὶ τῆς ἐλλείψεως ἄρθρου. Ἦν ἀνάγκη διαδόσεως τῶν ὁσημέραι πληθυνομένων ἀνακαλύψεων· ἦν ἀνάγκη προσέτι ἀναπτύξεως καὶ συζητήσεως τούτων εὐχερεῖς, μὴ ἐμποδιζομένης ἐκ τῆς δυσκολίας τῆς ἐξευρέσεως τῶν καταλλήλων λέξεων. Πάντα ταῦτα τὰ αἴτια ἐπέδρασαν πρὸς παραδοχὴν τῶν νέων γλωσσῶν ἐν τῇ πρακτικῇ τῶν πλείστων ἐπιστημῶν. Ἐξαιρεῖται μόνη ἡ φυσικὴ ἱστορία, ἥτις ποιεῖται ἔτι χρῆσιν τῆς λατινικῆς, ἀλλὰ μόνον ἐν ταῖς περιγραφαῖς, ἤτοι ἐν μέρει εἰδικῷ καὶ τεχνικῷ ὅλως, ἐν ᾧ ὁ ἀριθμὸς τῶν λέξεων εἶναι περιωρισμένος καὶ ἡ σύνταξις κανονικωτάτη. Κυρίως δ' εἰπεῖν, οἱ φυ-

σικοὶ ἐτήρησαν μόνον τὸ λατινικὸν τοῦ Λιν-
ναίου ἰδίωμα, ἐν ᾧ πᾶσα λέξις εἶναι διηκριβω-
μένη, πᾶσα δὲ φράσις κατατεταγμένη λογικῶς
καὶ σαφῶς, ὡς παρ' οὐδενὶ τῶν Ῥωμαίων συγ-
γραφέων εὕρηται. Ὁ Λιννᾶος δὲν ἦτο γλωσσο-
μαθής, ἐλάχιστα δ' ἐκ τῶν νεωτέρων γλωσσῶν
ἤξευρε, καὶ εὐχερῶς ἕκαστος διαβλέπει ὅτι γρά-
φων τὴν λατινικὴν ἐπάλαιε κατὰ πολλῶν δυσκο-
λιῶν. Μὴ ἀκολουθῶν οὔτε τὰς περιόδους τοῦ
Κικέρωνος, οὔτε τὸ συνεπτυγμένον ὕφος τοῦ
Τακίτου, λίαν δὲ περιωρισμένον ἀφ' ἑτέρου ἔ-
χων λεξιλόγιον, κατώρθωσεν ὅμως νὰ δημιουρ-
γήσῃ γλῶσσαν ἠκριβωμένην, ἁρμοδιωτάτην διὰ
περιγραφάς, εὔληπτον δὲ καὶ εἰς μαθητὰς ἔτι.
Οὐδέποτε ἐποιεῖτο χρῆσιν ὅρου τινός, ἂν δὲν
ἐσαφήνιζε προηγουμένως αὐτόν. Ἡ ἀπόρριψις
τοῦ εἰδικοῦ τούτου ἰδιώματος τοῦ διασήμου
Σουηδοῦ θὰ καθίστα τὰς περιγραφὰς ἧττον σα-
φεῖς καὶ δυςκαταληπτοτέρας εἰς τοὺς ἐπιστήμο-
νας τῶν διαφόρων χωρῶν. Ὁ πειρώμενος νὰ με-
ταφράσῃ εἰς λατινικὴν τοῦ Λιννάιου φράσεις τι-
νὰς νεωτέρων βοτανικῶν ἀγγλιστὶ ἢ γερμανιστὶ
γεγραμμένων, εὐθὺς ἀμέσως παρατηρεῖ ἐν ταύ-
ταις ἔλλειψίν τινα σαφηνείας. Καὶ ἡ τοιαύτη
ἔλλειψις θὰ ἦτο ἔτι μείζων, ἐὰν οἱ φυσικοὶ μὴ
εἰσῆγον εἰς τὰς γλώσσας αὐτῶν λέξεις τινὰς κα-
θαρῶς λατινικάς. Ἐν πάσῃ ἄλλῃ ὅμως περι-
στάσει, ἀναντίρρητος εἶναι ἡ ὑπεροχὴ τῶν νεω-
τέρων γλωσσῶν. Τούτου ἕνεκα, καὶ ἐν αὐτῇ ἔτι
τῇ φυσικῇ ἱστορίᾳ ἡ χρῆσις τῆς λατινικῆς ὁση-
μέραι ἐκλείπει.

Ἡ διάσπασις ἐν τούτοις τοῦ δεσμοῦ, δι' οὗ
ἡ κοινὴ χρῆσις τῆς λατινικῆς γλώσσης συνέδεεν
ἄλλοτε τοὺς ἐπιστήμονας πασῶν τῶν χωρῶν,
κατέστη ἐπαισθητή. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἐγένε-
το ἀπόπειρά τις ὅλως ἀνυπόστατος πρὸς δη-
μιουργίαν τεχνητῆς γλώσσης, κοινῆς πᾶσι τοῖς
ἔθνεσιν, ἀναλόγου πρὸς τὴν γραφὴν τῶν Σινῶν,
βασιζομένης δὲ ἐπὶ ἰδεῶν καὶ οὐχὶ ἐπὶ λέξεων.
Τὸ πρόβλημα ὅμως οὐδὲ κατ' ἐλάχιστον ἐλύθη,
καὶ ἂν ἐλύετο, τὸ ἐξαγόμενον τῆς τοιαύτης ἀ-
ποπείρας θὰ ἦτο μέθοδός τις τοσούτῳ πολύπλο-
κος καὶ δύςκαμπτος, ὥστε τάχιστα θὰ ἐγκατε-
λείπετο. Ἡ ἀνάγκη καὶ αἱ περιστάσεις ἑκάστης
ἐποχῆς ἐπήνεγκον τὴν προτίμησιν τῆς χρήσεως
μιᾶς τῶν κυριωτέρων εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν, ὡς
ἑνωτικοῦ συνδέσμου τῶν πεπαιδευμένων πασῶν
τῶν χωρῶν. Ἐπὶ δύο αἰῶνας τὴν θέσιν ταύτην
κατεῖχεν ἡ γαλλική. Νῦν ὅμως πλεῖστα αἴτια
συντελοῦσι πρὸς ἐγκατάλειψιν τῆς χρήσεως τῆς
γλώσσης ταύτης ἐν τῷ ἐξωτερικῷ, ἤρχισε δὲ
πανταχοῦ σχεδὸν εἰσαγομένη ἡ συνήθεια, ἕκα-
στος μόνον τὴν ἑαυτοῦ γλῶσσαν νὰ ὁμιλῇ. Εὑ-
ρισκόμεθα λοιπὸν ἤδη εἰς περίοδον συγχύσεως.
Ὅ τι εἰς μίαν χώραν νομίζεται νέον, δὲν εἶναι
τοιοῦτον διὰ τοὺς ἀναγινώσκοντας συγγράμματα
ἐν ἑτέρᾳ γλώσσῃ συντεταγμένα. Ματαία ἀπο-
βαίνει ἡ σπουδὴ ὅσον ἔνεστι πλειόνων ζωσῶν
γλωσσῶν, βραδέως δὲ πάντοτε καὶ ἀτελῶς κα-
θίστανται γνωστὰ τὰ δημοσιευόμενα ἐν τῇ ἀλ-
λοδαπῇ. Ὀλίγιστοι εἰξεύρουσι καλῶς πλείονας
τῶν δύο γλωσσῶν, καὶ ὁ θέλων νὰ ὑπερθῇ ὁριά
τινα ἐν ταῖς γλωσσολογικαῖς γνώσεσι, στερεῖται
τοῦ ἀπαιτουμένου χρόνου δι' ἄλλας μελέτας,
διότι ὑπάρχει βαθμός τις, ἐν ᾧ ἡ σπουδὴ τῶν
μέσων πρὸς μάθησιν κωλύει τὴν μάθησιν. Αἱ
εἰς γλώσσας διαφόρους γινόμεναι συζητήσεις δὲν
πληροῦσι καθ' ὁλοκληρίαν τὸν σκοπὸν τῶν ἐπι-
διωκόντων ταύτας, ὡς λίαν σκοτειναί. Οὐχὶ
σπάνιαι δ' ἐν ταῖς τοιαύταις περιστάσεσιν εἰσὶν
αἱ παρεξηγήσεις. Πέπεισμαι δὲ ὅτι ὁσημέραι θὰ
πληθύνωνται τὰ ἐκ τῆς τοιαύτης καταστάσεως
προκύπτοντα ἄτοπα. Νομίζω προσέτι, ὑπ' ὄψιν
ἔχων τὸ παράδειγμα τῆς ἑλληνικῆς κατὰ τὴν
ἐποχὴν τῆς ῥωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας καὶ τῆς
γαλλικῆς κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους, ὅτι
πάντοτε σχεδὸν ἐπιβάλλεται ἐπικρατοῦσά τις
γλῶσσα. Μετὰ περίοδον ἀναρχίας, ἐπέρχεται ἡ
ἀνάγκη τῆς παραδοχῆς γλώσσης ἐπικρατούσης.
Πρὸς κατανόησιν τούτου δέον νὰ λάβωμεν πρὸ
ὀφθαλμῶν τὰ αἴτια, ὧν ἕνεκα προτιμᾶται μία
τις γλῶσσα καὶ ἐξαπλοῦται ἡ χρῆσις αὐτῆς,
παρὰ τὰ ἐλαττώματα, ἅτινα τυχὸν ἔχει.

Οὕτω κατὰ τὸν ΙΖ' καὶ ΙΗ' αἰῶνα ὑπῆρχον
πολλοὶ λόγοι, ὅπως ἡ γαλλικὴ καταλάβῃ τὴν
θέσιν τῆς λατινικῆς καθ' ἅπασαν τὴν Εὐρώπην.
Τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν ὡμίλουν μεγάλη μερὶς
τῶν πεπαιδευμένων τῆς ἐποχῆς· ἦν προσέτι
γλῶσσα ἁπλῆ καὶ σαρεστάτη, ἐκέκτητο δὲ καὶ
τὸ πλεονέκτημα νὰ συγγενεύῃ τῇ λατινικῇ, ἥτις
ἦτο γενικῶς γνωστή. Οἱ Ἄγγλοι, οἱ Γερμανοί,
οἱ κάτοχοι τῆς λατινικῆς, εἴξευρον κατὰ φυσι-
κὸν λόγον καὶ τὴν γαλλικὴν κατὰ τὸ ἥμισυ. Οἱ
Ἱσπανοὶ δὲ καὶ οἱ Ἰταλοὶ ἐκ τῶν προτέρων εἴ-
ξευρον τὰ τρία τέταρτα ταύτης. Ἐὰν συζήτη-
σίς τις ἐγίνετο γαλλιστί, ἐὰν ἐδημοσιεύετο ἢ
μετερράζετο εἰς τὴν γλῶσσαν ταύτην, πάντες
ἠννόουν.

Κατὰ τὸν παρόντα ὅμως αἰῶνα ὁ πολιτι-
σμὸς ἐπεξετάθη πλειότερον πρὸς ἄρκτον τῆς
Γαλλίας, ὅπου καὶ ὁ πληθυσμὸς μᾶλλον τῶν
μεσημβρινῶν χωρῶν αὐξήνθη. Ἕνεκα δὲ τῆς Ἀ-
μερικῆς ἡ χρῆσις τῆς ἀγγλικῆς γλώσσης ἐδι-
πλασιάσθη. Ἡ καλλιέργεια τῶν ἐπιστημῶν ὁ-
σημέραι προοδεύει ἐν Γερμανίᾳ, ἐν Ἀγγλίᾳ, ἐν
ταῖς σκανδιναυϊκαῖς χώραις καὶ ἐν Ῥωσσίᾳ. Τὸ
κέντρον τῆς ἐπιστημονικῆς βαρύτητος μετετέθη
ἀπὸ νότου εἰς βορρᾶν.

Ὑπὸ τὸ κράτος τῶν νέων τούτων ὅρων, γλῶσ-
σά τις δύναται νὰ καταστῇ διεθνὴς μόνον ὅταν
συνενοῖ δύο χαρακτῆρας· 1ον) Νὰ κέκτηται ἱ-
κανὰς λέξεις καὶ σχηματισμοὺς γερμανικοὺς καὶ
λατινικούς, ὅπως ἦναι ἐνταῦτῳ εὐπρόσιτος εἴς τε
τοὺς Γερμανοὺς καὶ τοὺς λαοὺς τῆς λατινικῆς

φυλῆς, 2ον) Νὰ ὁμιλῆται ὑπὸ μεγάλου ἀριθμοῦ
πεπολιτισμένων ἀνθρώπων. Ἐκτὸς ὅμως τῶν
δύο τούτων οὐσιωδῶν ὅρων, ὅπως θριαμβεύσῃ
ὁριστικῶς γλῶσσά τις, δέον νὰ συνενοῖ καὶ τὰ
πλεονεκτήματα γραμματικῆς ἁπλότητος, συντο-
μίας καὶ σαφηνείας.

Ἡ ἀγγλικὴ εἶναι ἡ μόνη γλῶσσα, ἥτις δύ-
ναται μετὰ παρέλευσιν πεντήκοντα ἢ ἑκατὸν
ἐτῶν νὰ παρουσιάσῃ συλλήβδην πάντας τοὺς
ὅρους τούτους.

Εἶναι γλῶσσα ἐξ ἡμισείας γερμανικὴ καὶ ἐξ
ἡμισείας λατινική. Ἔχει γερμανικὰς λέξεις,
γερμανικοὺς σχηματισμοὺς μετὰ γαλλικῶν λέ-
ξεων καὶ γαλλικῆς συντάξεως. Εἶναι σημεῖον
μεταβατικὸν μεταξὺ τῶν κυριωτέρων γλωσσῶν,
τῶν ἐν χρήσει νῦν ἐν ταῖς ἐπιστήμαις, ὡς ἡ γαλ-
λικὴ ἦν ἄλλοτε μεταξὺ τῆς λατινικῆς καὶ τῶν
νεωτέρων γλωσσῶν.

Ἡ μέλλουσα ἐπέκτασις τῆς ἀγγλοαμερικανι-
κῆς γλώσσης εἶναι προφανής. Θὰ ἐπιβληθῇ διὰ
τῆς κινήσεως τοῦ πληθυσμοῦ ἐν ἀμφοτέροις τοῖς
ἡμισφαιρίοις. Ἰδοὺ ἀπόδειξις τούτου, ἣν εὐχερῶς δυνάμεθα νὰ παράσχωμεν ἐν ὀλίγαις λέ-
ξεσι καὶ ὀλίγοις ἀριθμοῖς·

Νῦν ὁμιλοῦσιν:[1]

	Ἀγγλιστὶ	Πληθυσμὸς Ἑκατομμύρια	
Ἐν Ἀγγλίᾳ		31	
Ἐν ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις		40	46
Ἐν Καναδᾷ κλπ.		4	
Ἐν Αὐστραλίᾳ καὶ Νέᾳ Ζηλανδίᾳ		2	
	Ἐν ὅλῳ	77.	
	Γερμανιστὶ		
Ἐν Γερμανίᾳ καὶ ἐν ἑνὶ μέρει τῆς Αὐςρίας		60	
Ἐν Ἑλβετίᾳ (Γερμανικὸν μέρος)		2	
	Ἐν ὅλῳ	62.	
	Γαλλιστὶ		
Ἐν Γαλλίᾳ		$36\frac{1}{2}$	
Ἐν Βελγίῳ (Γαλλικὸν μέρος)		$2\frac{1}{2}$	
Ἐν Ἑλβετίᾳ » »		$\frac{1}{2}$	
Ἐν Ἀλγερίᾳ καὶ ταῖς ἀποικίαις		1	
	Ἐν ὅλῳ	$40\frac{1}{2}$.	

Ἀφ' ἑτέρου, ὡς μέτρου λαμβανομένης
τῆς αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ κατὰ τὸν
παρόντα αἰῶνα, δύναται νὰ ὑπολογισθῇ
ἡ αὔξησις τοῦ πληθυσμοῦ ἐν τῷ μέλλοντι
ὡς ἀκολούθως:[2]

Ἐν Ἀγγλίᾳ διπλασιάζεται ἀνὰ 50
ἔτη, ὅθεν μετὰ ἕνα αἰῶνα, τῷ 1970, ἔ-
σται 124

Ἐν ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις, ἐν Κα-
ναδᾷ, ἐν Αὐστραλίᾳ, ἀνὰ 25 ἔτη, ὅθεν ἔ-
σται 736

Πιθανὸν σύνολον τῆς *ἀγγλικῆς* γλώσ-
σης τῷ 1790 ..... 860.

Ἐν Γερμανίᾳ τῆς μὲν Βορείου ὁ πλη-
θυσμὸς διπλασιάζεται ἀνὰ 56 ἔτη μέχρις
60. Τῆς Νοτίου ἀνὰ 167. Ὑποθέσωμεν
ὡς μέσον ὅρον 100 ἔτη. Ὅθεν πιθανῶς ὁ
πληθυσμὸς τῶν χωρῶν ἐν αἷς ὁμιλεῖται ἡ
γερμανικὴ ἔσται τῷ 1970 124

Ἐν ταῖς χώραις τῆς γαλλικῆς γλώσσης
ὁ πληθυσμὸς διπλασιάζεται περίπου ἀνὰ
140 ἔτη. Τῷ 1790 λοιπὸν ἡ *γαλλικὴ*
θὰ ὁμιλῆται, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα,
ὑπὸ ἑκατομμυρίων ..... $69\frac{1}{2}$.

Οὕτω λοιπὸν αἱ τρεῖς νῦν ὁμιλούμεναι κυριώ-
τεραι γλῶσσαι θὰ ἐπεκταθῶσι μετὰ ἕνα αἰῶνα
ὡς ἀκολούθως:

Ἡ ἀγγλ. ἐπεκταθήσεται ἀπὸ	77 εἰς	860	ἑκατομμ.
Ἡ γερμανικὴ »	» 62 »	124	»
Ἡ γαλλικὴ »	» $40\frac{1}{2}$ »	$69\frac{1}{2}$	»

Οἱ ὁμιλοῦντες τὴν γερμανικὴν θ' ἀποτελῶσι
τὸ 7ον μέρος καὶ οἱ τὴν γαλλικὴν τὸ 12ον ἢ
13ον τῶν ὁμιλούντων τὴν ἀγγλικήν, ἅπαντες
ὁμοῦ οὐδὲ τὸ τέταρτον θ' ἀποτελῶσι τῶν ὁμι-
λούντων τὴν ἀγγλικήν! Αἱ δὲ γερμανικαὶ ἢ
γαλλικαὶ χῶραι θὰ εὑρίσκωνται τότε ἀπέναντι
τῶν χωρῶν ἐν αἷς ἡ ἀγγλικὴ θὰ ὁμιλῆται γλῶσσα
εἰς οἵαν θέσιν εὑρίσκονται νῦν ἡ Ὁλλανδία
ἢ ἡ Σουηδία πρὸς αὐτὰς ταύτας. Μή τις δ' ὑ-
ποθέσῃ ὅτι καὶ ἐπ' ἐλάχιστον ἐξώγκωσα τὴν αὔ-
ξησιν τῶν ἀγγλικῶν καὶ αὐστραλιακῶν καὶ ἀμε-
ρικανικῶν πληθυσμῶν. Ἕνεκα τῆς μεγάλης ἐ-
πιφανείας τῶν χωρῶν, ἃς κατέχουσι, θὰ ἐξα-
κολουθήσωσιν ἐπὶ μακρὸν αὐξανόμενοι κατα-
πληκτικῶς. Ἄλλως δὲ ἡ ἀγγλικὴ γλῶσσα ἐςὶν
ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην διαδεδομένη ἐν Ἀφρικῇ καὶ
τῇ μεσημβρινῇ Ἀσίᾳ. Καὶ δὲν ἀγνοοῦμεν μὲν
ὅτι ἐν Ἀμερικῇ καὶ Αὐστραλίᾳ τὰ γράμματα
καὶ αἱ ἐπιστῆμαι δὲν ἔχουσι προοδεύσει ὅσον ἐν
Εὐρώπῃ καὶ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ἐπὶ πολὺ
ἔτι ἡ γεωπονία, τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ βιομηχανία
θ' ἀπορροφῶσι τὰς δραστικωτέρας δυνάμεις. Οὐ-
δεὶς ὅμως ἐκ τούτου δύναται νὰ διισχυρισθῇ ὅτι
πληθυσμὸς τόσῳ σημαντικὸς ἀνθρώπων νοημό-
νων καὶ πεπαιδευμένων δὲν θὰ ἔχῃ σπουδαίαν
ἐπήρειαν ἐπὶ τοῦ κόσμου ἐν γένει. Οἱ νέοι οὗ-
τοι λαοί, ἀγγλικὴν ἔχοντες καταγωγήν, εἰσὶ
συγκεκερασμένοι καὶ διὰ Γερμανῶν, οἵτινες, ὑπὸ
τὴν ἔποψιν τῶν διανοητικῶν δυνάμεων, ἀνα-
πληροῦσι τὰς ἐλλείψεις, ἃς ἐπιφέρει ἡ Ἰρλαν-
δικὴ τοῦ πληθυσμοῦ μερίς. Καθόλου εἰπεῖν πάντ-
τες οἱ λαοὶ οὗτοι φλέγονται ὑπὸ ζήλου μαθή-
σεως καὶ ἐφαρμογῆς τῶν ἀνακαλύψεων, ἀναγι-
νώσκουσιν ἀπλήστως, τὰ δὲ ἀγγλιστὶ συγγρα-
φόμενα ἢ μεταφραζόμενα θὰ τυγχάνωσι μεγί-
στης καταναλώσεως ἐν οὐτωσὶ εὐρεῖ κύκλῳ ἀ-
ναγνωστῶν. Τὴν ἐκ τούτου παρεχομένην ἐνθάρ-
ρυνσιν εἰς τοὺς συγγραφεῖς καὶ τοὺς μεταφρα-
στὰς οὔτε ἡ γερμανική, οὔτε ἡ γαλλικὴ θὰ δύ-
νανται νὰ παράσχωσιν. Εἰξεύρομεν ἐν Εὐρώπῃ
μέχρι ποίου βαθμοῦ δυςχερὴς εἶναι ἡ ἔκδοσις

1. Κατὰ τὸ Ἡμερολόγιον τῆς Γόθας διὰ τὸ 1871.
2. Ἡμερολόγιον τῆς Γόθας διὰ τὸ 1870, σ. 1039.

τῶν σπουδαίων βιβλίων. Ἂν ὅμως ἀνοίξητε εἰς τὴν βιβλιοπωλίαν ἀγορὰν εὐρυτάτην, τότε καὶ τὰ εἰδικώτατα τῶν συγγραμμάτων θὰ εὑρίσκωσιν ἀγοραστάς. Ὅταν οἱ μεταφράσεις ἀναγινώσκωνται ὑπὸ δεκαπλασίου ἀριθμοῦ προσώπων, προφανῶς θὰ πολλαπλασιασθῶσι, καὶ τοῦτο οὐ σμικρὸν θὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ἐπικράτησιν τῆς ἀγγλικῆς. Νῦν ἔτι πολλοὶ τῶν γαλλιστὶ ὁμιλούντων ἀγοράζουσι μεταφράσεις γερμανικῶν συγγραμμάτων εἰς ἀγγλικὴν γλῶσσαν, ὡς ἐπίσης οἱ Ἰταλοὶ ἀγοράζουσι μεταφράσεις εἰς τὸ γαλλικόν. Ἐὰν οἱ ἄγγλοι ἢ οἱ ἀμερικανοὶ βιβλιοπῶλαι ἐπεχείρουν τὴν ἔκδοσιν τῶν καλλίστων συγγραμμάτων ἅτινα δημοσιεύονται ῥωσσιστί, σουηδιστί, δανιστί, ὁλλανδιστί κλπ., θὰ ἐδείκνυντο χρησιμώτατοι εἰς μέγαν ἀριθμὸν λογίων διεσπαρμένων καθ' ἁπάσας τὰς χώρας, ἰδίως δ' εἰς τοὺς ἐπισταμένους τὴν ἀγγλικὴν πολυκρίθμους Γερμανούς. Καὶ ὅμως εὑρισκόμεθα ἐν τῇ ἀρχῇ εἰσέτι τῆς ἀριθμητικῆς κατισχύσεως τῆς ἀγγλικῆς γλώσσης.

Κατὰ πρώτην ἄποψιν ἡ φύσις γλώσσης τινὸς οὐδόλως φαίνεται ἐπιδρῶσα ἐπὶ τῆς διαδόσεως αὐτῆς. Ἐπὶ δύο αἰῶνας προετιμᾶτο ἡ γαλλική, καὶ ὅμως ἡ ἰταλικὴ ἦν ἐπίσης σαφής, πρὸς δὲ γλαφυροτέρα καὶ ἁρμονικωτέρα ταύτης καὶ μᾶλλον τῇ λατινικῇ πλησιάζουσα, καὶ ἀπὸ πολλοῦ κεκτημένη ἀξιόλογον φιλολογίαν. Ἐπεκράτησεν ὅμως ἡ γαλλικὴ ἕνεκα τοῦ ἀριθμοῦ καὶ τῆς ἐνεργητικότητος τῶν Γάλλων, καὶ τῆς γεωγραφικῆς θέσεως τῆς χώρας αὐτῶν. Ἀλλ' ὁπωσδήποτε τὰ πλεονεκτήματα γλώσσης τινός, πρὸ πάντων δὲ τὰ ὑπὸ τῶν νεωτέρων λαῶν προτιμώμενα πλεονεκτήματα, ἐξασκοῦσι πάντοτε ἐπήρειάν τινα. Ἡ συντομία, ἡ σαφήνεια, ἡ γραμματικὴ ἁπλότης εἰσὶ πάντοτε ἀρεσταί. Αἱ γλῶσσαι τῶν ἐθνῶν, τοὐλάχιστον τῶν ἀνηκόντων εἰς τὴν ἡμετέραν ἰνδοευρωπαϊκὴν οἰκογένειαν, ἦσαν κατ' ἀρχὰς σκοτειναὶ καὶ πολύπλοκοι· βαθμηδὸν δὲ καθ' ὅσον προώδευον ἐκανονίσθησαν καὶ ἁπλοποιήθησαν. Ἡ σανσκριτικὴ καὶ ἡ βασκική, γλῶσσαι παλαιόταται, εἰσὶ καὶ τὰ μάλιστα πολύπλοκοι. Ἡ ἑλληνικὴ καὶ ἡ λατινικὴ εἰσὶν ὀλιγώτερον τούτων· αἱ δὲ ἐκ τῆς λατινικῆς προελθοῦσαι γλῶσσαι προξέλαβον τρόπους καὶ σχηματισμοὺς σαφεστέρους καὶ ἁπλουστέρους. Ἀγνοῶ πῶς ἐξηγοῦσιν οἱ φιλόσοφοι τὸ πολύπλοκον τῶν γλωσσῶν ἐν τῇ ἀρχῇ αὐτῶν, ἀλλ' εἶναι φαινόμενον ἀναντίρρητον. Αἱ μεταγενέστεραι ἁπλοποιήσεις εἰσὶν εὐνόητοι. Ὁ ἁπλούστερος καὶ εὐχερέστερος τρόπος ἐνεργείας ἢ λόγου προτιμᾶται πάντοτε. Ἐκτὸς δὲ τούτου ὁ πολιτισμὸς αὐξάνει τὴν ἀτομικὴν ἐνεργητικότητα καὶ αὕτη ἀπαιτεῖ συντομίαν λέξεων καὶ φράσεων. Ἡ πρόοδος τῶν ἐπιστημῶν, ἡ συχνὴ ἐπιμιξία ἀνθρώπων ὁμιλούντων γλώσσας διαφόρους καὶ δυσκόλως μετ' ἀλλήλων συνεννοουμένων, ἐπιφέρουσι τὴν ἀνάγκην σαφηνείας, ὁσημέραι ἐπιτακτικωτέραν καθιστᾶμένην. Μόνον ὁ τυφλούμενος ἐξ ἀπεριορίστου ἐνθουσιασμοῦ διὰ τὴν κλασικὴν ἀρχαιότητα δὲν θεωρεῖ γελοίαν τὴν σύνταξιν τῶν ᾠδῶν τοῦ Ὁρατίου. Μεταφράσατε μίαν τῶν ᾠδῶν τούτων ἀκριβῶς, τηροῦντες τὴν ἐν τῷ πρωτοτύπῳ θέσιν τῶν λέξεων, καὶ δείξατέ την εἰς ἕνα ἀπαίδευτον· θὰ τῷ φανῇ ὡς οἰκοδόμημα, ἔχον τὴν θύραν τῆς εἰσόδου εἰς τὸν τρίτον ὄροφον. Τοιαύτη τις γλῶσσα δὲν εἶναι πλέον δυνατή, οὐδὲ ἐν αὐτῇ ἔτι τῇ ποιήσει.

Ἑπεται τὸ τέλος.

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΚΑΝΑΡΗ

Σπανίως ἐν τῇ παγκοσμίῳ ἱστορίᾳ ἐμφανίζεται ἀνὴρ ὡς ὁ Κανάρης. Πρὸ 56 ἐτῶν, ὅτε ἐξερράγη ἡ ἐπανάστασις μετ' ἐνθουσιασμοῦ ἀγνώστου ἐν ταῖς ἐπαναστάσεσι τῶν ἐπιγόνων, ὁ Κανάρης ἦτο εἰρηνόφιλος καὶ ἀφανὴς πλοίαρχος μικροῦ σκάφους, κομίζοντος ἐμπορεύματα ἐξ Ὀδησσοῦ εἰς Κωνσταντινούπολιν. Τὴν προσωπικὴν αὐτοῦ ὕπαρξιν εἶχεν ἐξασφαλίσει ἀποστάς τῶν ἐνεργειῶν, ἐξ ὧν προέκυψεν ἡ ἐπανάστασις. Ἦτο οὐχὶ τυχοδιώκτης, ἀλλὰ φιλόνομος πολίτης, σύζυγος καὶ πατήρ· οὐχὶ δοξομανής, ἀλλ' ἀρκούμενος εἰς βίον ἡσυχον καὶ ταπεινόν. Καὶ μετὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ ἀγῶνος ἔμεινεν ἀφανής, ἓν ἔτος καὶ ἐπέκεινα· μόλις δὲ ἀπὸ τῶν ἐν Χίῳ σφαγῶν κατέστη ἐπίσημον τὸ ὄνομα αὐτοῦ. Ὀλίγα κατορθώματα τῆς νεωτέρας πολεμικῆς τέχνης δύνανται κατὰ τὴν εὐτολμίαν νὰ παραβληθῶσι πρὸς τὰ τοῦ Ψαριανοῦ ναύτου. Ὁμοιάζουσι μὲν τούτοις αἱ διὰ ναρκοφόρων λέμβων ἐν τῷ Δουνάβει καταστροφαὶ τουρκικῶν μηνυτόρων, ἀλλὰ καὶ ἡλίκη πάλιν ὑρίσταται διαφορά! Αἱ ὑποβρύχιοι μηχαναὶ ἀπολύονται λάθρα, τὰ δὲ παλαιὰ πυροπλικὰ προσήγγιζον μετημφιεσμένα. Θάρρος μέγα καὶ ψυχρότητα πρωτοφανῆ ἀπῄτει τὸ ἀναρτῆσαι τὸ πυροπλικὸν μετὰ παταγώδη σύγκρουσιν καὶ τὸ ἀπομακρυνθῆναι κατόπιν διὰ κωπηλασίας ἐν τῇ μαρμαρυγῇ τῶν φλογῶν τοῦ καιομένου πλοίου. Ἀλλ' ὁ Κανάρης ἐκέκτητο καὶ θάρρος καὶ ψυχρότητα. Φιλοπατρία ἀκραιφνὴς καὶ ἀκηλίδωτος ὑπὸ φιλοχρηματίας καὶ φιλοδοξίας, παιδικὴ δὲ εἰς τὴν Θείαν Πρόνοιαν πεποίθησις, ἐρ' ᾗ διέπρεψε διὰ παντὸς τοῦ βίου, ἐνέπνεον αὐτῷ νέας δυνάμεις, ὁσάκις πρόσωπον πρὸς πρόσωπον ἐνατένιζεν εἰς τὸν θάνατον. Ἀλλὰ δὲν εἶναι μόνη ἀρετὴ αὐτοῦ ἡ ἀνδρία. Μικρὸς τὸ σῶμα καὶ ἀπορεύγων τὰς ἐπιδείξεις, ἐτιμήθη ἐπὶ μετριοφροσύνῃ, πρὶν δοξασθῇ ἐπὶ ἀνδρίᾳ, αἱ δὲ ἐπευφημίαι τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου οὐδαμῶς οὐδέποτε ἔχραναν τοῦ χαρακτῆρος τὴν ἀγνότητα. Τίς θριαμβικὴ πορεία τοῦ ἀνδρειοτάτου Ῥωμαίου ἠδύνατο νὰ παραβληθῇ πρὸς τὸ ἀληθὲς μεγαλεῖον ἥρωος, ὅστις ἀσκεπὴς καὶ ἀνυπόδητος ἐπορεύετο εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ χωρίου του μετὰ τὴν καταστροφὴν τῶν Τούρκων παρὰ τὴν Χίον; Ἀλλ' οὐδὲ ἐν τῇ ἑλληνικῇ ἱστορίᾳ ὑπάρχει ἡρωϊκὸν θάρρος ὅμοιον τῷ τοῦ Κανάρη. Ἐν Θερμοπύλαις ὁ Λεωνίδας προείλετο νὰ ἀποθάνῃ μᾶλλον ἢ νὰ καταλίπῃ τὴν τάξιν. Ἐν τῇ ὥρᾳ τοῦ κινδύνου ὁ Ἀριστείδης συνεχώρησε τοῖς πατριώταις του ἀχαριστίαν, ἣν εὐτυχῶς δὲν ἐδοκίμασεν ὁ Κανάρης. Εἷς μόνον ἢ δύο Ῥωμαῖοι φαίνονται τούτῳ ἐφάμιλλοι· ὁ Κινκινάτος, ἀποχωρῶν ἐκ τῆς δικτατωρίας εἰς τὸ ἀγροκήπιόν του καὶ πάλιν ἐκ τούτου εἰς τὴν κινδυνεύουσαν Ῥώμην ἐπανερχόμενος, καὶ ὁ Γαριβάλδης. Ἀμοιβὴ κατάλληλος οὐδεμία δύναται νὰ ἀποδοθῇ τῷ Κανάρῃ..... Ἡμέρᾳ τινὶ ἐπορεύθην ἵνα ἐπισκεφθῶ αὐτόν. Τὸ φθινόπωρον τοῦ βίου του δαπανᾷ καλλιεργῶν κηπάριον ἢ ὡς ξυλουργὸς ἢ τρέφων ὄρνιθας· κατοικεῖ ἐν πενιχρᾷ καλύβῃ ἥτις εἶναι ὡσανεὶ ὄασις ἐν τῇ κύκλῳ τῶν Ἀθηνῶν ἐρημίᾳ· ἔχει δὲ ἀπέναντι τὴν θάλασσαν, ἧς ἐλέσποσεν ἄλλοτε.... Ὁ ἥρως ἔκειτο ἐν τῇ κλίνῃ· ὁ κοιτὼν αὐτοῦ, ὁ λιτὸς καὶ ἀπέριττος, ἐφαίνετο ἁρμόδιον κατάλυμα τῆς ἐν αὐτῷ ἐνοικούσης τιμίας ψυχῆς. Ἄγει μὲν τὸ 90 ἔτος, ἀλλ' εἶναι ἀκμαῖος τὴν διάνοιαν καὶ τὴν ψυχήν· παρ' αὐτοῦ ἤκουσα πλείονα ὀρθὰ παρ' ὅσα εἶχον ἀκούσει πρότερον ἐπὶ ἡμέρας πολλάς· ἀλλ' ὁ μετριόφρων γέρων καὶ τώρα ἐπιθυμεῖ νὰ ἀκούῃ μᾶλλον ἢ νὰ διηγῆται. Ὁ πολιὸς ἀνὴρ εἶχε χρηστὰς τὰς ἐλπίδας ὡς παῖς φαιδρὸς καὶ ἀπειρόκακος· ἀλλ' εἰς ἐμὲ τοὐλάχιστον ἡ ὁμιλία ἀπέβη ἀνιαρά. Τὰ Ψαρά, ἡ πατρίς του, στενάζουσιν εἰσέτι ὑπὸ τὸν ζυγόν· ἂν ἦσαν ἄξια τοιαύτης τύχης, ἃς μαρτυρήσῃ ὁ τρόπος τῆς πτώσεως αὐτῶν. Ὑπερήσπισε τοὺς Σαμίους, ἐξεδικήθη τοὺς Χίους, ἀλλὰ μάτην. «Ἡ ἀγάπη, ἣν διὰ τὴν ἡμετέραν ἀνδρίαν ἐπεδείξατο ἡμῖν ἡ Εὐρώπη, μετετράπη εἰς μῖσος ἕνεκα τῶν δανείων. Δικαίως ἢ ἀδίκως, τὰ δάνεια πρέπει νὰ πληρωθῶσι. Κακοὶ ἄνθρωποι ἀπέδοσαν ἡμῖν ὄνομα κακόν· ὀφείλομεν ἑπομένως νὰ ἐξαγοράσωμεν τὴν ἡμετέραν πίστιν.» Ἦτο λυπηρὸν τὸ ἀκούειν αὐτὸν λαλοῦντα περὶ τῆς δαπάνης τῶν νεωτέρων ὁπλίσεων, ἐν ᾧ κύκλῳ αὐτοῦ εἶχε γιαταγάνια, μακρὸν τουφέκιον καὶ πιστόλια. «Ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις (εἶπέ μοι) ἐτερατούργουν αἱ καρδίαι, σήμερον τὰ χρήματα.» Εἶναι ὅμως πλήρης πίστεως· «Ὀλίγα ἐπίσταμαι περὶ νηρρηκτῶν, ἀλλ' ἡ φιλοπατρία θὰ κατισχύσῃ τῶν θωρηκτῶν τῆς Πύλης.» Τὸν ἐρώτησα ἂν καὶ οἱ νῦν Ἕλληνες ἦσαν ὡς τὰ παλληκάρια τῶν χρόνων αὐτοῦ. «Δὲν εἶναι οἱ αὐτοί, ἀπεκρίνατο· ἡ παιδεία καὶ ἡ ἡμέρωσις ἀπέδοσαν ἡμῖν βελτίονα πράγματα, ἀφεῖλον δὲ ἡμῖν τὸ ἀπότομον τῆς τόλμης· ἀλλ' ἡ φιλοπατρία θὰ ἀναπληρώσῃ τὰ ἐλλείποντα.» Ἡ γυνή, ἣν ἐνυμφεύθη νεαρὸς ὢν ναυτίλος, ζῇ καὶ εἶναι ἀχώριστος αὐτοῦ σύντροφος ἐν τῇ δύσει τοῦ βίου· διασώζει τὴν νεαρὰν καλλονήν της καὶ ὑπερχαίρει ἐπὶ ταῖς τιμαῖς τοῦ ἰδίου ἀνδρός.

Ἐλευθέριος Φρυμιν.

Ο ΣΚΥΛΟΣ ΤΟΥ ΥΠΟΨΗΦΙΟΥ

[Ἐκ τῶν τοῦ Jules Janin.]

Ὁ Ἀλφρέδος Μυσὲ περιώδευεν ἐπισκεπτόμενος τὰ μέλη τῆς Ἀκαδημίας· κατ' ἐκείνην δὲ τὴν στιγμὴν εἰσήρχετο εἰς παλαιὸν καὶ ἔνδοξον οἶκον, διαπρέποντα ἐπὶ φιλολογικῇ φήμῃ καὶ ἔτι μᾶλλον ἐπὶ τῇ διακρινούσῃ ἀρχαίας τινὰς οἰκογενείας αὐστηρότατι ἠθῶν. Τὸ μέγαρον ἔκειτο ἐν τερπνῇ τοποθεσίᾳ ἐγγὺς τῶν Παρισίων, ἐν αὐτῷ δὲ κατῴκουν ἡ προμάμμη, ἡ μάμμη, ὁ πατήρ, ὁ ἔγγονος, καὶ τῶν ἐγγόνων τὰ τέκνα. Ἡσαν αἱ ἐκεῖ εὐγενεῖς δέσποιναι ἦσαν *σοβαραὶ γυναῖκες*, καθ' ἣν σημασίαν μετεχειρίζετο τὸ ἐπίθετον τοῦτο ἡ Κυρία Μαιντνών. Ἡ οἰκία ἦτο εὐτρεπισμένη μετὰ τῆς ἀμέμπτου ἐκείνης φιλοκαλίας, ἥτις οὔτε σκεῦος ἀνέχεται ἐκτὸς τῆς θέσεώς του οὔτε ἐπ' αὐτοῦ τὸ ἐλάχιστον μόριον κονιορτοῦ, ἀλλὰ θέλει τὰ πάντα διατεταγμένα καὶ στίλβοντα ὡς στρατὸν ἕτοιμον πρὸς ἐπιθεώρησιν. Καὶ αὐτὰ δὲ τὰ παιδία, ἐγκαίρως διδαχθέντα τὸ εἰς τὰ ἔπιπλα καὶ τὰς ἕξεις τοῦ πάππου των ὀφειλόμενον σέβας, καταφεύγουσιν εἰς τὸν κῆπον, ὁσάκις ὀρέγονται νὰ παραδοθῶσιν εἰς θορυβώδη παιγνίδια.

Ἀκολουθῶν τὴν ἄγουσαν εἰς τὸ μέγαρον μακρὰν δενδροστοιχίαν ὁ νέος ποιητὴς διελογίζετο τί ἔμελλε νὰ εἴπῃ εἰς τοὺς οἰκήτορας αὐτοῦ, ὅτε ἀπήντησε περιπλανώμενον σκῦλον. Τὸ ἀδέσποτον τετράπουν ὀσφρανθὲν τὸν διαβάτην καὶ εὑρὼν αὐτὸν εὔοσμον, ὡραῖον καὶ κομψόν, τὸν ἠκολούθησεν ὡς αὐθέντην περιποιοῦντα μεγάλην εἰς τὸν κυνά του τιμήν. Οὕτω λοιπὸν συνεισῆλθον ὅ τε ἄνθρωπος καὶ τὸ ζῶον εἰς τὴν τοσοῦτον αὐστηρὰν περὶ τὴν ἐθιμοτυπίαν ἐκείνην κατοικίαν· καὶ ὁ μὲν εἰσαγαγὼν ὑπηρέτης μετέβη νὰ εἰδοποιήσῃ τὸν αὐθέντην, προσκαλέσας τὸν ποιητὴν νὰ καθίσῃ, ὁ δὲ σκῦλος ἐκάθισεν ἀπρόσκλητος, ἐκλέξας μάλιστα πρὸς τοῦτο πολυτελὲς κέντημα, ἔργον τῆς ἐγγόνης, προωρισμένον πρὸς ἀνάπαυσιν τῶν σεβασμίων ποδῶν τῆς μάμης, ὁσάκις ἠθέλησε αὕτη νὰ τιμήσῃ τὴν αἴθουσαν διὰ τῆς παρουσίας της.

Ἐν τούτοις ἔρθασε μετ' ὀλίγον ὁ οἰκοδεσπότης, ὅστις οὐ μόνον συγγραφεὺς διακεκριμένος ἀλλὰ καὶ τέλειος ὢν εὐπατρίδης ὑπεδέχθη τὸν νέον ποιητὴν μετ' ἄκρας εὐπροσηγορίας. Πρέπει δὲ καὶ νὰ προσθέσωμεν ὅτι ὁ κύριος οὗτος δὲν ἦτο ἐκ τῶν ἀκαταδέκτων ἐκείνων γερόντων, οἵτινες κατ' οὐδένα τρόπον στέργοντες νὰ ὁμολογήσωσιν ὅτι ἀνέγνωσαν τὰ προϊόντα τῆς νεαρᾶς

Μούσης, λέγουσιν εἰς πάντα νέον ὑποψήφιον: «Κύριε, οἱ ἄνθρωποι τῆς ἡλικίας μου δὲν ἀνα»γινώσκουσι πλέον νέα βιβλία, ἀλλὰ φυλλομε»τροῦσι τὰ παλαιά.» Ἀπ' ἐναντίας ἀντί ν' ἀποφαίνεται οὕτως, ἔσπευδε ν' ἀναγνώσῃ πᾶν τὸ ἄξιον ἀναγνώσεως, χρείας δὲ τυχούσης ἠδύνατο καὶ ν' ἀπαγγείλῃ οὐχὶ ὀλίγους τῶν καλλίστων στίχων τοῦ ἐπισκεπτομένου αὐτὸν ποιητοῦ τῆς νεολαίας καὶ τῶν γυναικῶν. Ἡ μεταξὺ αὐτῶν συνεννόησις ὑπῆρξεν ὡς ἐκ τούτου ἐγκάρδιος καὶ ταχεῖα, μετ' ὀλίγον δὲ ὁ κόμης Σαιντωλὲρ ἔλεγε τῷ Ἀλφρέδῳ Μυσσὲ, «Ἄγωμεν νὰ ἴδωμεν τὸν κῆπόν μου.»

Ὁ κῆπος ἦτο λαμπρὸς, καίτοι τὸ κτῆμα εἶχεν ἀκρωτηριασθῆ ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως· ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἐμπόδιζε τὸν γηραιὸν εὐπατρίδην ν' ἀποφαίνεται περὶ αὐτῆς μετὰ σεβασμοῦ, ὁμολογῶν ὅτι αὕτη ἐκολόβωσε μὲν τὸ κτῆμά του, ἀλλ' ἀρ' ἑτέρου συνέτριψε τὸν ζυγὸν τριάκοντα ἑκατομμυρίων ἀνθρώπων. Ἄλλως τε δὲ ὁ φιλόσοφος δὲν χρήζει ἀπεράντων δρυμώνων, λειβαδίων καὶ ἀγρῶν, ἀλλὰ μόνον δένδρου, ἱκανοῦ νὰ σκιάσῃ αὐτόν τε καὶ τὰ τέκνα του. Καὶ οὗτοι μὲν οὕτω διελέγοντο συμπεριπατοῦντες, ὁ δὲ σκῦλος, εὑρὼν δρόσον ἐν τῇ αἰθούσῃ καὶ μαλακὸν τὸ προσκεφάλαιόν του, ἔμενεν ἐκεῖ ἀναπαυόμενος ἐν μακαριότητι καὶ εὐτυχίᾳ.

Ἐν τούτοις ἤγγιζεν ἡ ὥρα, καθ' ἣν ὁλόκληρος ἡ οἰκογένεια συνείθιζε νὰ συνέρχεται ἐν τῇ αἰθούσῃ. Ἡ ἡμέρα ἐκείνη ἦτο κυριακὴ, καὶ πάντες οἱ κάτοικοι τοῦ μεγάρου ἐφόρουν κατ' ἀρχαϊκὴν συνήθειαν ἑορτάσιμα ἐνδύματα, ἐπὶ τῷ μόνῳ σκοπῷ νὰ παρασταθῶσιν εὐπροσωπότεροι εἰς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ καὶ ἐνώπιον ἀλλήλων. Ἡ τοιαύτη φιλαρέσκεια ἦτο ὅλως οἰκογενειακὴ καὶ ἀθῶα. Ἡ γυνὴ ἐπεθύμει ν' ἀρέσῃ εἰς τὸν σύζυγον, ὁ ἔγγονος νὰ δείξῃ τὰ στολίδια αὐτοῦ εἰς τὴν μάμην καὶ ἡ μήτηρ ν' ἀκούσῃ παρὰ τῶν τέκνων ὅτι πρέπουσιν αὐτῇ τῆς λευκῆς κόμης της αἱ πυκναὶ πλεξίδες.

Οὕτω λοιπὸν ἅπασα ἡ οἰκογένεια ἦτο συνηθροισμένη περὶ τὴν ἕκτην ὥραν ἐν τῇ αἰθούσῃ, ὅτε εἰσελθὼν ὁ οἰκογενειάρχης παρουσίασε τὸν ξένον εἰς τὰ στηρίγματα ἐκεῖνα τῶν γηρατείων του. Περιττὸν εἶναι νὰ προσθέσωμεν ὅτι τὰ ἔργα τοῦ ποιητοῦ ἦσαν ἐκεῖ γνωστά. Πάντες εἶχον ἀναγνώσει «*Τὸ τέκνον τοῦ ΙΘ' αἰῶνος*», τινὲς δὲ ἴσως τῶν νεωτέρων καὶ τὴν «*Ναμουνᾶν*.»

«Ἐλπίζω ὅτι θέλετε συγκαθίσει μεθ' ἡμῶν εἰς τὸ γεῦμα», εἶπεν ὁ ἔνδοξος γέρων εἰς τὸν νέον αὐτοῦ ξένον.

Ἀλλ' ἅμα ἤχησεν ἡ λέξις *γεῦμα*, ὁ ἀκολουθήσας τὸν ποιητὴν ῥυπαρὸς σκῦλος, ὅστις ἐκ πάντων τῶν ὀνομάτων τοῦ λεξικοῦ μόνον ἐκεῖνο ἐγνώριζεν, ὤρθωσε τὰ ὦτα, ἔσεισε τὴν οὐρὰν καὶ ἀρίσας τὸ ῥυπωθὲν ὑπ' αὐτοῦ προσκεφάλαιον ἦλθε νὰ κομψευθῇ καὶ νὰ θωπεύσῃ τὸν φιλόξενον οἰκοδεσπότην. Ὁ δὲ καλὸς ἄνθρωπος, νομίσας ὅτι τὸ ἄσχημον ἐκεῖνο ζῶον ἀνῆκε τῷ ποιητῇ, ἀντεθώπευσεν αὐτὸ ἐλαφρῶς, ὑπερνικήσας τὴν ἀηδίαν καὶ λέγων καθ' ἑαυτόν, «Ἡ ἀλή»θεια εἶναι ὅτι οἱ κύριοι ποιηταὶ δὲν ἐκλέγουσι »καλῶς τοὺς συντρόφους των.» Ἀλλὰ καὶ ὁ Μυσὲ εὗρισκεν οὐκ ὀλίγον ἀντιφάσκοντα πρὸς τὴν ἀριστοκρατικὴν εὐπρέπειαν τῆς οἰκίας τὸν ἄπλυτον ἐκεῖνον μανδρόσκυλον.

Ἐν τούτοις ὑπηρέτης ἐν μεγάλῃ στολῇ προσῆλθεν ἀναγγέλλων τῇ κυρίᾳ κομήσῃ ὅτι ἦτο ἕτοιμον τὸ γεῦμα, ἡ δὲ οἰκοδέσποινα λαβοῦσα τὸν βραχίονα τοῦ ξένου μετέβη εἰς τὸ ἑστιατόριον μετὰ πάσης τῆς ὁμηγύρεως, ἣν ἠκολούθησε καὶ ὁ σκῦλος μετά τινος ἐν ἀρχῇ δισταγμοῦ, προερχομένου ἐκ τῆς ἀναμνήσεως τῶν λακτισμάτων, δι' ὧν εἶχε πάντοτε ἐκδιωχθῆ ἀπὸ παντὸς ἑστιατορίου. Ἀλλὰ νικήσας μετ' οὐ πολὺ τὴν συστολὴν ἐκείνην, συνώδευσε τοὺς δαιτυμόνας, οἵτινες ἀπὸ τοῦ πρεσβύτου μέχρι τοῦ παιδίου ἦσαν οὕτω φιλόξενοι καὶ καλῶς ἀνατεθραμμένοι, ὥστε δὲν ἀπέδειξαν τὴν ἐλαχίστην δυσαρέσκειαν οὐδὲ κἂν ἀπορίαν κατὰ τοῦ αὐθάδους ἐκείνου δαιτυμόνος. Καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ ὑπηρέται, μιμούμενοι τοὺς κυρίους των, ὑπεκρίνοντο ὅτι δὲν ἔβλεπον τὸ ἄχαρι, ἀκάθαρτον, βορβορῶδες καὶ λεπρὸν ἐκεῖνο ζῶον, τὸ ἔχον ἐσχισμένα τὰ ὦτα, λημῶντας τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ διχοτομημένους τοὺς ῥώθωνας, δι' ὧν διεφαίνοντο οἱ κίτρινοι καὶ ἀμβλυθέντες αὐτοῦ ὀδόντες. Ἀλλ' ἡ εὐπροσηγορία τοῦ οἰκοδεσπότου ἦτο τοσαύτη, ὥστε φιλοφρόνως φερόμενος καὶ πρὸς αὐτὸ τὸ ἐμποιοῦντα εἰς πάντας ἀηδίαν ζῶον, διέταξε νὰ παρατεθῇ αὐτῷ φαγητόν. Ὁ τετράπους δαιτυμὼν οὐδέποτε εἶχε παρευρεθῆ εἰς τοιαύτην εὐωχίαν, ἴσως δὲ καὶ πρὸ ἡμερῶν δὲν εἶχε φάγει· ὥστε κατεβρόχθιζε τὰ παρατιθέμενα ἀστραπηδόν. Ἀλλ' οὐδ' εἰς τοῦτο ἠρκέσθη ἐπὶ πολύ· βλέπων ὅτι δὲν ὑπῆρχον ἐκεῖ ῥάβδοι διὰ τὴν ῥάχιν του, ἀλλ' ἀπ' ἐναντίας περιποιήσεις καὶ προσφοραὶ φαγωσίμων, ἐνόησε πιθανῶς ὅτι λάθος τι συνέβαινε ἐξ οὗ ἔπρεπε νὰ ὠφεληθῇ. Ἐκ τῆς σκέψεως ταύτης ἐνθαρρυνόμενος ἤρχισε νὰ φέρεται ἐν τῷ ἑστιατορίῳ ὡς στρατὸς ἐν χώρᾳ κατακτηθείσῃ. Ἐτρίβετο εἰς τὰ γόνατα τῆς γραίας προμήτορος, ἥτις ἔρριπτε μετὰ ῥρίκης εἰς τὸ χαῖνον στόμα του τὴν πτέρυγα ὀρνιθίου, ἣν ἡτοιμάζετο νὰ προσφέρῃ εἰς τὸ ἰδικόν της· ἐγκύψας πρὸς τὸ παιδίον, ἁρπάζων ἀπ' αὐτοῦ τὰ καλλίτερα τεμάχια, καὶ τὸ καλῶς ἀνατεθραμμένον παιδάριον ὑπέμενε τὴν ἁρπαγὴν ἀγογγύστως. Ἐν ἑνὶ λόγῳ οὔτε ἡσυχία οὔτε ἀσφάλεια ὑπῆρχε διὰ κἀνένα ἐν τῷ ἑστιατορίῳ ἐκείνῳ, ὅπου πάντοτε ἐπεκράτει ἡ εὐγενὴς ἐκείνη εὐπροσηγορία, οἱ ἥσυχοι διάλογοι καὶ ἡ ἰδιάζουσα εἰς τὰς ἀρχαίας οἰκογενείας πατριαρχικὴ φαιδρότης. Μόνος ὁ βδελυρὸς παράσιτος ἐβέβηλον ἐκεῖ ὡς ἥρως τοῦ συμποσίου, ἔτρωγε τὸν ἄρτον καὶ κατέπινε τὸ κρέας, ὑλακτῶν καὶ ὠρυόμενος ὁσάκις τεμάχιόν τι ἐξήγειρε τὴν ἀκόρεστον ἀδηφαγίαν του. Καθ' ἣν δὲ στιγμὴν ἐκομίσθη ἐπὶ ἀργυροῦ δίσκου τὸ χρυσίζον καὶ εὐῶδες ψητὸν, ὁρμήσας ὁ σκῦλος ἥρπασεν αὐτὸ καὶ ὑπῆγε νὰ τὸ φάγῃ ὑπὸ τὴν τράπεζαν, ἐνῷ ὁ οἰκοδεσπότης ἔλεγε μετ' ἐλαφροῦ τινος στεναγμοῦ, «Ὁ σκῦλος οὗτος ἔχει τῷ ὄντι καλὴν ὄρεξιν.»

Περιττὸν εἶναι, νομίζω, νὰ εἴπω ἂν ἠδυνήθη ἢ ὄχι νὰ ἐπικρατήσῃ κατὰ τὸ γεῦμα ἡ φαιδρύνουσα καθ' ἑκάστην τὴν ἑστίασιν ἀθῶα καὶ εὔθυμος οἰκογενειακὴ συνδιάλεξις, καὶ κατὰ πόσον ἐτάραξαν τὸν μεταξὺ τοῦ διακεκριμένου ἱστορικοῦ καὶ τοῦ νέου ποιητοῦ διάλογον αἱ ὑλακαὶ τοῦ θηρίου. Ἕκαστος ἠτένιζε πρὸς τὸν γείτονά του χωρὶς οὐδὲ λόγον ν' ἀνταλλάσσῃ. Ἡ ῥίκη ἦτο μεγάλη, ἀλλ' ἡ ἀπορία ἔτι μεγαλειτέρα· τοιοῦτον κατηφὲς συμπόσιον οὐδεὶς ἐνθυμεῖτο ἐν τῷ μεγάρῳ ἐκείνῳ ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Ῥοβεσπιέρου καὶ τῆς τρομοκρατίας.

Ὅτε μετὰ τὸ τέλος τοῦ γεύματος ἐπέστρεψεν εἰς τὴν αἴθουσαν ἡ φιλόξενος οἰκογένεια, ὁ σκῦλος ἠκολούθησε καὶ πάλιν. Καλῶς εὐωχηθεὶς, ἦτο κεχαριστημένος καὶ εὐθυμότατος· τοσοῦτον μάλιστα εὔθυμος καὶ εὐχαριστημένος, ὥστε πρὸς ἐπίδειξιν τῆς χαρᾶς του ἔκρινεν εὔλογον ν' ἀνατρέψῃ πορφυροῦν δίσκον, πολύτιμον ἐνθύμημα δωρηθὲν ὑπ' αὐτῆς τῆς δουκίσσης τῆς Μαίνης. Φλυζάνια, ζαχαροθήκη καὶ τρυβλία ἐκυλίσθησαν κατὰ γῆς. Ἐνῷ δὲ ἡ πολυπαθὴς αὕτη οἰκογένεια συνέλεγε τὰ πολύτιμα συντρίμματα, ὁ θριαμβεύων σκῦλος, ἰδὼν ἐπί τινος ἀνακλίντρου γυναικεῖον ἐπανωφόριον ἐκ τριχάπτου, ὥρμησεν ἐπ' αὐτοῦ, ἐξηπλώθη καὶ τέλος ἀνεπαύθη.

Ἐν τούτοις ἡ ἀπαραδειγμάτιστος μακροθυμία, μεθ' ἧς οἱ καλοὶ ἐκεῖνοι ἄνθρωποι ἠνείχοντο νὰ γίνωνται θύματα τοιούτου ζώου, διήνοιξεν ἐπὶ τέλους τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ Μυσέ. Ἐννοήσας ὅτι ἐνομίζετο κύριος τοῦ ἀποτροπαίου ἐκείνου τετραπόδου, ὀλίγον ἔλειψε νὰ πέσῃ χαμαὶ ἐκ τῆς ἐκπλήξεως. «Κύριε, ἔσπευσε νὰ εἴ»πῃ, καὶ ὑμεῖς, Κυρία μου, μάθετε ὅτι πρώτην »φορὰν βλέπω τὸ ῥυπαρὸν τοῦτο ζῶον. . . . Ἐνό»μιζα ὅτι ἀνήκει εἰς ὑμᾶς.»

Εἰς τὸ ἄκουσμα τοῦτο πάντων τὰ στήθη ἀνέπνευσαν ὡς ἐλαφρωθέντα ἀπὸ τῆς πιέσεως ἐφιάλτου.

«Τῷ ὄντι, κ. Μυσὲ, ὁ σκῦλος οὗτος δὲν εἶναι »ἰδικός σας!» προσεῖπεν ὁ κ. Σαιντωλὲρ μετὰ χαριεστάτου μειδιάματος, καὶ εὐθὺς ἔνευσεν εἰς τὸν ἀρχιτρίκλινον ν' ἀποδιώξῃ τὸν βορβορώδη παράσιτον. Ἡ διαταγὴ ἐξετελέσθη ὑπὸ τῶν ὑπηρετῶν μετ' ἀπεριγράπτου ὄντως προθυμίας. Ἐν τούτοις ὁ σκῦλος ἀφυπνισθεὶς αἰφνιδίως ἐθεώρει τοὺς περιϊσταμένους μετ' ἀνεκλαλήτου ἀπορίας, μὴ δυνάμενος νὰ ἐννοήσῃ διατί μετὰ τόσας φιλοφρονήσεις ἐφέροντο ἤδη πρὸς αὐτὸν οὕτως ἀποτόμως. Ἅμα ὅμως ἐπείσθη ὅτι ἔπρεπε νὰ φύγῃ, ἐξῆλθεν ἀπαθῶς ὡς οἱ ὅμοιοί του ἀναίσχυντοι παράσιτοι, οἵτινες διωκόμενοι μετὰ τὸν καφὲ, παρηγοροῦνται διὰ τῆς σκέψεως ὅτι ἠδύναντο καὶ πρὸ τοῦ γεύματος νὰ διωχθῶσι.

Μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τοῦ ὀχληροῦ ἐκείνου ξένου, τὰ πάντα ἐπανῆλθον εἰς τὴν συνήθη αὐτῶν καθημερινὴν τροχιάν. Τὸ πνεῦμα, ἡ χάρις, ἡ φαιδρότης, οἱ εὔθυμοι διάλογοι ἐπεκράτησαν καὶ πάλιν ἐν τῇ αἰθούσῃ, ἐνῷ τὸ μειδίαμα καὶ ὁ γέλως διέστελλον τὰ χείλη τῶν χαριτοβρύτων κορασίδων καὶ τῶν εὐθύμων παιδίων. Καὶ ὁ ποιητὴς δὲ ἠδυνήθη τότε ν' ἀνεύρῃ καὶ νὰ ἐπιδείξῃ τὴν ἔμπνευσιν καὶ τὸ ἀκτινοβόλον πνεῦμά του.

Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν αὐτοῦ ὁ κ. Σαιντωλὲρ ἔλεγε τοῖς περιϊσταμένοις: «Ὁ κ. Μυσὲ ἔκαμε »πολὺ καλὰ νὰ μὴν ἦναι ὁ κύριος τοῦ βρωμεροῦ »ἐκείνου σκύλου. Ἂν τὸ ζῶον ἐκεῖνο ἦτο ἰδι»κόν του, ὅσον μέγας ποιητὴς καὶ ἂν ἦναι, τὴν »ψῆρόν μου κατ' οὐδένα τρόπον ἤθελε λάβει.» Μετ' ὀλίγον δὲ προσέθεσε μειδιῶν· «Ἐκ τοιούτων »ἐξαρτᾶται περιστάσεων ἡ ἀπονομὴ τῆς ἀκαδη»μαϊκῆς ἕδρας.»

Εἰσερχόμενος εἰς τὸν σταθμὸν τοῦ σιδηροδρόμου ὁ Ἀλφρέδος Μυσὲ ἀνεῦρε τὸν πλάνητα σκῦλον, θωπεύοντα ῥυπαρὸν ἐπαίτην. Τὸ αἰσχρὸν ζῶον ὠσφραίνετο ἀπλήστως τὸ περιεχόμενον τῆς πήρας τοῦ ψωμοζήτου, ἀφοῦ ἔφαγε τόσα καλὰ πράγματα ἐξ ἀριστοκρατικῆς τραπέζης.

Ρ.

Εἰς τὸ Χιρκὰϊ-σερὶφ-ὀδασὶ, μίαν τῶν αἰθουσῶν τῶν ἐνδοτέρων τοῦ Σουλτανικοῦ παλατίου ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐναπόκεινται τὰ ἱερὰ τῶν Ὀθωμανῶν κειμήλια, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὸν πρῶτον ἐπέχει τόπον τὸ ἐπανωφόριον (Χιρκὰς) τοῦ Μωάμεθ, τὸ ὁποῖον Σουλτὰν-Μεχμὲτ ὁ Γ' εἶχεν ἐνδυθῆ κατὰ τὴν κρισιμωτέραν στιγμὴν τῆς ἐν Καρλοβίτζῃ τῆς Οὐγγαρίας μάχης, καὶ τὸ ὁποῖον διατηρεῖται ἤδη ἐντὸς τεσσαράκοντα μεταξωτῶν περιτυλιγμάτων εἰς ἀργυρᾶν θήκην. Ἐν τῇ αἰθούσῃ ταύτῃ φυλάττονται ἐπίσης τὸ τόξον καὶ ἡ σπάθη τοῦ Προφήτου ἐντὸς ἀργυρᾶς θήκης, αἱ ῥομφαῖαι τοῦ Ὀμὰρ καὶ τοῦ Ὀσμὰν καὶ ἄλλων συντρόφων τοῦ Προφήτου, τὸ σαρίκιον τοῦ Ὀμὰρ, καὶ ἄλλα κειμήλια. Μετὰ τὸν Χιρκὰν τὸν πρῶτον ἐπέχει τόπον ἡ ἱερὰ τοῦ Προφήτου σημαία, τὸ Σατζὰκ-ὑσ-σερὶφ. Ἐπειδὴ δὲ λόγος γίνεται κατ' αὐτὴν εἰς τὰς ἐφημερίδας περὶ τῆς ἱστορικῆς ταύτης σημαίας, δημοσιεύομεν λιπτομερῆ καὶ περίεργον περιγραφὴν αὐτῆς, ἀρανιζόμενοι αὐτὴν ἐκ τοῦ πολυτίμου συγγράμματος τοῦ κ. Σ. Δ. Βυζαντίου «ἡ Κωνσταντινούπολις.»

Σ. τ. Δ.

Η ΙΕΡΑ ΤΟΥ ΠΡΟΦΗΤΟΥ ΣΗΜΑΙΑ

Ἡ ἱερὰ τοῦ Προφήτου σημαία, τὸ *Σατζὰκ-ὑσ-σερὶφ*, τὸ τελεσματικὸν τοῦτο παλλάδιον τοῦ ὀθωμανικοῦ μεγαλείου, διατηρεῖται ἐντὸς πολυτίμου θήκης, πρὸς κατασκευὴν ἡ ἀνανέωσιν τῆς ὁποίας Σουλτὰν-Μαχμοὺδ ὁ Α' ἔδωκεν 78,000 δραχμὰς ἀργύρου, καὶ περιτυλίσσεται, ὡς

καὶ ὁ Χιρκᾶς, εἰς τεσσαράκοντα βαρύτιμα περικαλύμματα (κχιλίφ).

Ἡ σημαία αὕτη, κατὰ τὸ σχῆμα τῆς ὁποίας κατασκευάζονται ὅλα τὰ σατζάκια, εἶναι μακροτέρα μᾶλλον ἢ πλατυτέρα, ἔχουσα 12 ποδῶν μῆκος, καὶ χρῶμα πράσινον, καὶ ἦτον κυρίως σαρίκιον (τουλμπὲνδ) ἑνὸς τῶν προσηλύτων τοῦ Μωάμεθ, τοῦ Μπουρεϊδὲ-Σεχμῆ, ὅστις, μετά τινα νίκην, ἐνθουσιασθεὶς ὑπὲρ τοῦ Προφήτου, ἐξετύλιξεν αὐτὸ ἐκ τῆς κεφαλῆς του, καὶ τὸ ὕψωσεν ἐπὶ δόρατος· ὅθεν ἔκτοτε ὅλαι αἱ σημαῖαι τῶν Μουσουλμάνων σημνύνονται διὰ τοῦ ὀνόματος Σεχμῆ· λέγεται δὲ καὶ Ὠκὰμπ, ὄνομα πτηνοῦ τινος ταχυπτερωτάτου. Δὲν ὑπάρχει δ' ἐπ' αὐτῆς οὔτε σημεῖον οὔτε σύμβολον ἄλλο, εἰμὴ ἐπὶ τῆς ἐπιδορατίδος μόνον ἡ λέξις Ἀλέμ. Θρυλλεῖται ὅμως ἐκ παραδόσεως ὅτι ἐπεγέγραπτο ἐπ' αὐτῆς ἄλλοτε μὲ μαῦρα γράμματα ἡ ὁμολογία τῆς πίστεως (σαλαβὰτ) τῶν Ὀθωμανῶν· ἀλλὰ ταῦτα, καὶ ἐὰν ὑπῆρχον, ἐξηλείφθησαν πρὸ πολλοῦ. Εἶναι δὲ, ὡς εἰκὸς, παμπάλαιος καὶ κατεσχισμένη, καὶ διὰ τοῦτο οὐδέποτε ἀνοίγεται, διότι καὶ ἡ ἐλαχίστη τοῦ ἀνέμου ῥιπὴ θὰ τὴν διαλύσῃ. Τὴν ἔχουσι δὲ περικεκαλυμμένην μὲ ἄλλην ὁμοίαν, τὴν ὁποίαν μετεχειρίζετο ἰδίως ὁ Κχαλίφης Ὀμέρ. Ἐν μέσῳ δὲ τῶν προειρημένων τεσσαράκοντα περικαλυμμάτων, τὰ ὁποῖα περικαλύπτονται τελευταῖον μὲ πρασίνην ἐρέαν, εἶναι περικλεισμένα, ἓν μικρὸν κοὺρ-ἄνν, ἰδιόγραφον, ὡς λέγεται, τοῦ Ὀμάρ, καὶ ἓν ἀργυροῦν κλειδίον τοῦ ἀδύτου τοῦ Κεαμπὲ, τὸ ὁποῖον ἐπρόσφερεν εἰς Σουλτὰν-Σελὴμ τὸν Α' ὁ Σερίφης τῆς Μέκκας εἰς σημεῖον ὑποταγῆς. Ἐντὸς δὲ τοῦ χρυσοῦ σφαιρώματος, τὸ ὁποῖον στολίζει τὴν ἐπιδορατίδα, ἕτερον κοὺρ-ἄνν, ἰδιόγραφον τοῦ Κχαλίφου Ὀσμάν.

Τὴν σημαίαν ταύτην, περιελθοῦσαν ἀπὸ τῶν πρώτων Κχαλιφῶν τῆς Δαμασκοῦ εἰς τοὺς τοῦ Βαγδὰδ, καὶ ἀπ' αὐτῶν εἰς τοὺς τῆς Αἰγύπτου, ἀνεῦρεν ἐκεῖ, ὡς καὶ τὸν Χιρκᾶν, ὁ κατακτητὴς τῆς Αἰγύπτου Σουλτὰν Σελήμ· καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἀπετέθη ἐν Δαμασκῷ, τῆς ὁποίας ὁ Πασσᾶς ὡς Ἐμὶρ-οὐλ-χὰτζ, τὴν μετέφερε κατ' ἔτος ἐν παρατάξει εἰς τὴν Μέκκαν. Ἐπὶ Μουρὰδ δὲ τοῦ Γ' τῷ 1595 μετεκομίσθη ὑπὸ τοῦ Βεζίρου Κοτζᾶ-Σινὰν-Πασσᾶ διὰ πολιτικοὺς λόγους εἰς Καλλίπολιν, καὶ ἐκεῖθεν, ὑπὸ τὴν φρουρὰν χιλίων Γενιτσάρων, εἰς τὸ ἐν Οὐγγαρίᾳ τουρκικὸν στρατόπεδον, ὅπου ἡ ἐμφάνισις αὐτῆς καθησύχασε καὶ ἐνεθάρρυνε τοὺς στρατιώτας. Ἐπιστρέφων δὲ ἀπὸ τῆς ἐκστρατείας ἐκείνης ὁ Βεζίρης, τὴν μετέφερεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, συντρεχόντων καθ' ὁδὸν τῶν πιστῶν εἰς προσκύνησιν αὐτῆς καὶ θέαν. Εἰς δὲ τὴν ἑπομένην ἐκστρατείαν ὁ αὐτὸς Βεζίρης ἔλαβε πάλιν πρῶτος τὴν τιμὴν νὰ τὴν ἐξαγάγῃ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ τότε μόνον καὶ τελευταῖον ἐξεδιπλώθη μετακομισθεῖσα τὸν χειμῶνα πάλιν ὀπίσω. Τὸ δὲ ἐρχόμενον ἔαρ, ἐκστρατεύσας αὐτὸς ὁ Σουλτάνος Μεχμὲδ ὁ Γ', εἶχεν αὐτὴν προπορευομένην ὑπὸ τὴν φρουρὰν 300 Ἐμίριδων καὶ τοῦ Νακχὶμπ-οὐλ-ἐσράφ, τοῦ Γαλατᾶ-Μολλασῆ, καὶ τοῦ Ἐμὶρ-οὐλ-ἀλὲμ τῶν Καπουτζημπασίδων, ὅστις ἔχει τὴν ἐπιμέλειαν τῶν ἑπτὰ μεγάλων τουρκικῶν σημαιῶν. Ἔκτοτε δὲν ἐκφέρεται τοῦ Σαραγίου, εἰμὴ μόνον ὅταν ἐκστρατεύῃ ἢ ὁ Σουλτάνος ἢ ὁ Βεζίρης· τεσσαράκοντα δὲ Σατζακδάριδες ἐκ τῶν Χαρὲμ-καπουτζηλὰρ τοῦ Σαραγίου φέρουσιν αὐτὴν διπλωμένην ἀλληλοδιαδόχως ἐπὶ τοῦ δόρατος. Ὅλοι δὲ οἱ Ζαΐμαι, καὶ ἰδίως τὰ τέσσαρα τάγματα τὰ γνωστὰ ὑπὸ τὸ ὄνομα Μπουλουκεὰτ-ἐρμπεὰ, ὑποτίθενται δικαιωματικῶς οἱ φύλακες καὶ προασπισταί της. Φέρεται δὲ πάντοτε κλεισμένη ἐντὸς τοῦ προειρημένου ἐρεοῦ περικαλύμματος, καὶ προηγεῖται ἀνηρτημένη ἐπὶ χρυσοῦ δόρατος ἐπὶ τῆς ἱερᾶς καμήλου, ἀμέσως πρὸ τοῦ Σουλτάνου ἢ τοῦ Βεζίρη, καὶ τοῦτο μέχρις ὅπου συναθροισθῶσι καὶ κινήσωσι τὰ στρατεύματα· εἰς δὲ τὸν πρῶτον σταθμὸν κλείεται πάλιν, μένουσα πάντοτε ὑπὸ φύλαξιν τοῦ Νακχὶμπ-οὐλ-ἐσράφ, ὅστις, ἅμα ἴδῃ τὴν νίκην κλίνουσαν πρὸς τοὺς ἐναντίους, φεύγει μὲ τὸ ἱερὸν τοῦτο κειμήλιον τὴν ταχίστην ἐπὶ ταχυδρόμων καμήλων (χιτζὶν), τὰς ὁποίας ἐπὶ τούτῳ φέρουσι πάντοτε κατόπιν αὐτῶν οἱ Βεζίραι εἰς τὰ στρατόπεδά των. Ὅθεν ἡ μεταξὺ τῶν Εὐρωπαίων διαδεδομένη φήμη, ὅτι δῆθεν ἐπὶ τῆς καταστροφῆς τοῦ τουρκικοῦ στρατοπέδου τοῦ πολιορκήσαντος τὴν Βιέννην τῷ 1683 ἐκυριεύθη καὶ ἡ σημαία αὕτη ὑπὸ τῶν Αὐστριακῶν, εἶναι ἀπίθανος, διότι παρεκτὸς τῶν τοσούτων προφυλάξεων, εἶναι ἄλλως γνωστὸν ὅτι διέσωσεν αὐτὴν τότε αὐτὸς ὁ Καρᾶ-Μουσταφᾶ-Πασσᾶς μεθ' ἑαυτοῦ εἰς Βελιγράδιον· καθὼς καὶ μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς ἐν Σαλανκεμὲν μάχης διεσώθη ἐπίσης· καὶ ὁ κόμης Μαρσιλιὺ, αὐτόπτης τῆς μάχης ταύτης, διηγεῖται ὅτι οἱ διασώσαντες αὐτὴν ἀντημείφθησαν πλουσιοπαρόχως, διότι ἐβεβαίουν προσέτι, ὅτι διῆλθον ἀόρατοι διὰ θαύματος διὰ μέσου τοῦ Αὐστριακοῦ ἱππικοῦ.

Ἡ θέα τοῦ κειμηλίου τούτου ἐξάπτει μὲν τὰ πνεύματα τῶν πιστῶν καὶ διεγείρει τὸν ἐνθουσιασμὸν τοῦ ὄχλου, ἀλλ' εἶν' ἀληθὲς ἀφ' ἑτέρου ὅτι πολλάκις ἔγινε καὶ αἰτία αἱματοχυσίας ἀθώων, καὶ μάλιστα τὸν Μάρτιον τοῦ 1769, καθ' ἣν ἐδέχθη αὐτὸ ἀπὸ τῶν χειρῶν Σουλτὰν-Μουσταφᾶ τοῦ Γ' ὁ Βεζίρης Ἐμὶν-Μεχμὲδ-Πασσᾶς, καὶ τὴν ἐξῆγε διὰ τῆς πύλης τῆς Ἀδριανουπόλεως· διότι τὸ πλῆθος, ἐρεθισθὲν ὑπὸ τῶν φανατικῶν Ἐμίριδων, καὶ ἰδίως τοῦ ἰδιοκτήτου τῆς οἰκίας, τῆς ὁποίας ἐπροτίμησεν ἄλλην ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς Αὐστρίας, ὥρμησε κατ' αὐτοῦ καὶ τῆς οἰκογενείας του, καὶ μόνον ὅτι δὲν τοὺς διέσπασαν.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΠΕΡΙΕΡΓΑ

Παδισσάχ, Σουλτάν, Χάν.

Ὁ τίτλος Παδισσὰχ σημαίνει περσιστὶ κατὰ λέξιν Προστάτης Βασιλέων (παδὶ σσὰχ), καὶ ἀναλογεῖ πρὸς τὸ Αὐτοκράτωρ. Ὁ δὲ τοῦ Σουλτὰν πρὸς τὸ Ἡγεμὼν, καταγωγῆς βασιλικῆς ἢ αὐτοκρατορικῆς, καὶ δίδεται εἴς τε τοὺς ἄρρενας καὶ τὰς θηλείας ἐκγόνους τοῦ κρατοῦντος, τοὺς γεννηθέντας ἐπὶ τοῦ θρόνου· καὶ ἐπὶ μὲν τῶν Σουλτάνων προηγεῖται τοῦ ὀνόματος: Σουλτὰν-Μαχμοὺδ, Σουλτὰν Ἀζίζ, ἐπὶ δὲ τῶν γυναικῶν ἕπεται: Ἐσμὰ-Σουλτὰν, Βαλιδὲ-Σουλτάν. Ὁ δὲ τίτλος Χὰν ἔχει καταγωγὴν Ταταρικὴν, καὶ δηλοῖ Ὑψηλὸς καὶ Κραταιὸς Κύριος, προσελήφθη δὲ ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν Σουλτάνων μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Κριμαίας.

Ὁ κοινὸς ὄχλος ἐν Τουρκίᾳ δὲν ἀναγνωρίζει ἄλλον Παδισσὰχ παρὰ τὸν Σουλτάνον· τοὺς δὲ λοιποὺς, εἴτε βασιλεῖς, εἴτε αὐτοκράτορας, ὀνομάζει κοινῶς Κχιράλ, καὶ δὲν γνωρίζει πλειοτέρους παρὰ ἑπτὰ τοιούτους: Φρανσίζ, Μοσκοβ, Ἰγγιλίζ, Νέμτσε, Μπρανδαμπούρ (Πρωσσίας), Ἰσπανιὸλ καὶ Φιλεμένγκ (Ὁλλάνδας.)

ΑΛΗΘΕΙΑΙ

*** Ὁ χαλεπώτερος σκόπελος, ἀπὸ τοῦ ὁποίου πρέπει νὰ προσέχωσιν αἱ Ἑλληνίδες, εἶνε ὁ τοῦ πιθηκισμοῦ τῶν ξένων ἠθῶν, ἡ ἀπειρόκαλος ἐκείνη φιλαρέσκεια, ἡ ἀσχημίζουσα καὶ τὴν περικαλλεστάτην παρθένον, τὸ περὶ τὴν φωνὴν καὶ τὸ βάδισμα καὶ τὰ κινήματα πάντα ἐπιτετηδευμένον, ὁ τῆς *κεράτσας*, τέλος πάντων (ἃς ἐκστομίσωμεν τὴν λέξιν), χαρακτήρ. Καὶ δὲν λαλοῦμεν ἐδῶ περὶ τῆς *κεράτσας*, τὴν ὁποίαν τόσον τομῶς ἅμα καὶ ἐπιχαρίτως ἐσατύρισεν ὁ ἀγαπητὸς Τανταλίδης, ἡ ὁποία, εὐτυχὴς ἐν τῇ ἀμαθείᾳ της, οὔτε γνωρίζει, μασσῶσα ἐν ἀφελείᾳ τὴν μασπίχην της, ὅτι παρέσχεν ὕλην εἰς κωμῳδίαν· ἀλλὰ περὶ τῆς *κεράτσας* τοῦ λεγομένου *καλοῦ ἢ μεγάλου κόσμου*, περὶ τῆς *κεράτσας* τοῦ *σαλονίου*, ἡ ὁποία ἔχει ἀξιώσεις ἐπιμεμελημένης δῆθεν ἀνατροφῆς, ἡ ὁποία εἶνε συνδρομητὴς τακτικὴ εἰς τὴν «Ἐφημερίδα τοῦ συρμοῦ», ἡ ὁποία ἐκλέγεται μέλος καὶ γραμματεὺς εἰς ἀδελφότητας· περὶ αὐτῆς ἡμῖν ὁ λόγος! εἰς αὐτὴν συνιστῶμεν πάλιν καὶ πάλιν *προσοχήν*· διότι ἀπὸ τῆς διορθώσεως τῶν ἐλαττωμάτων τῶν γυναικῶν ἐλπίζομεν τὴν διόρθωσιν τῶν ἐλαττωμάτων τῶν ἀνδρῶν· διότι τὸ λεγόμενον ἰσχυρὸν τοῦτο φῦλον δὲν δημιουργεῖ πλέον ἀπὸ τῆς πλευρᾶς αὐτοῦ τὴν Εὔαν, ἀλλὰ τοὐναντίον διαπλάττεται καὶ μορφόνεται ὑπ' αὐτῆς· καὶ διὰ τοῦτο ἀλήμων ὦ εἰς τὰ ἔθνη ἐκεῖνα, ὅπου οἱ ἄνδρες δὲν ἐντρέπονται τὰς γυναῖκας καὶ δὲν τρέμουσι τὴν κρίσιν καὶ κατάκρισιν αὐτῶν! Εἶδον κυρίας, ἀξιοτίμους ἄλλως, αἱ ὁποῖαι, μυκτηρίζουσαι ἐν συναναστροφῇ τὰς ὁμοίας των, οὔτε ἠσθάνοντο, ἐν μέσῳ τῆς βομβούσης περὶ αὐτὰς κολακείας, ὅτι ἐγίνοντο αὐταὶ πολὺ μᾶλλον καταγέλαστοι· ἀλλ' ἐπίσης εὐτύχησα νὰ γνωρίσω ἄλλας, αἱ ὁποῖαι, καὶ εἰς αὐτοὺς τῶν Παρισίων τοὺς κύκλους, ἤθελον διακριθῆ διὰ τὴν μετὰ κρίσεως εὐφυΐαν καὶ τὴν μετ' ἀξιοπρεπείας φιλοκαλίαν των. Εἰς αὐτῶν τὴν μετ' εὐμενείας ἀνάγνωσιν ἀφιερῶ ταπεινῶς τὰς ὀλίγας ταύτας λέξεις. (Σκαρλάτος Δ. Βυζάντιος.)

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Περὶ τῆς νόσου τῶν ἐν τῇ Κορινθίᾳ ἐλαιοδένδρων.

Ἐντολῇ τῆς Κυβερνήσεως, ὁ ἐπιμελητὴς τοῦ Βοτανικοῦ Κήπου καὶ τοῦ φυτολογικοῦ μουσείου κ. Θ. Δ. Χελδράϊχ, ἐπισκεφθεὶς ἐσχάτως τὸν ἐλαιῶνα τῆς Κορίνθου, (συγκείμενον ἐκ 50,000 ἐλαιοδένδρων) ἵνα ἐξετάσῃ ἐπιτοπίως τὴν ἐμφανισθεῖσαν ἐν αὐτῷ νόσον, ὑπέβαλεν εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν σπουδαιοτάτην ἔκθεσιν, ἐξ ἧς σταχυολογῶ τὰ ἑπόμενα, παραλείπων τὸ ἐπιστημονικὸν μέρος. Μακρόθεν οἰκτρὰν τῷ προσερχομένῳ ποιοῦσιν ἐντύπωσιν τὰ ἀποτελέσματα τῆς καταστρεπτικῆς νόσου ἥτις καταμαστίζει τὸν ἐλαιῶνα τοῦτον, διότι τὸ χαρακτηριστικὸν σημεῖον αὐτῆς εἶνε ὅτι ἀποξηραίνεται μέρος τῶν τρυφερῶν κλάδων τοῦ δένδρου καὶ μετὰ τῶν φύλλων λαμβάνουσι χρῶμα κίτρινον ἢ ὑπόφαιον.—Πάντα τὰ φυτὰ ὑπόκεινται εἰς διαφόρους ἀσθενείας κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον ἐπιζημίους ἢ καταστρεπτικάς· ἡ δὲ ἐλαία μαστίζεται ἰδίως ὑπὸ πολλῶν καὶ διαφόρων νόσων. Ἐκ τῶν γνωστῶν δὲ εἶνε ἐν πρώτοις ἡ ἐν Ἰταλίᾳ λεγομένη «Lupa», ἥτις προέρχεται ἐξ ἀλλοιώσεως τοῦ χυμοῦ τοῦ δένδρου· ἕτεραι δὲ ἐκ διαφόρων ἐντόμων.—Τὸ προξενοῦν κυρίως τὴν νόσον τοῦ Κορινθιακοῦ ἐλαιῶνος ἔντομον εἶνε τὸ *Κολεόπτερον*, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν Βοστρυχοειδῶν, ἐξ ὧν τὰ πλεῖστα εἴδη εἶνε γνωστὰ καὶ λίαν καταστρεπτικὰ εἰς τὰ δάση τῆς Εὐρώπης· ἔχει μῆκος μόλις τρία χιλιοστὰ τοῦ γ. μ. καὶ εἶνε χρώματος μελανοφαίου. Θέτει δὲ τὸ θῆλυ τὰ ὠὰ αὐτοῦ ἐντὸς μικρᾶς ὀπῆς ἣν κατασκάπτει ἐπὶ τῶν κόμβων τῶν τρυφερῶν κλάδων ἡλικίας δύο ἢ τριῶν ἐτῶν· ἐξ αὐτῶν γεννᾶται σκώληξ ὅστις κατασκευάζει ἀγωγοὺς μεταξὺ τοῦ φλοιοῦ καὶ τοῦ ξύλου πέριξ τῶν διακλαδώσεων καὶ πρὸς τὰ ἄνω αὐτῶν, κατατρώγων οὕτω τὸ λεγόμενον κυτταρογόνον στρῶμα, ἐξ οὗ ὁ κλάδος τρέφεται· ἐπειδὴ λοιπὸν διακόπτεται τοιουτοτρόπως ἡ μεταξὺ τῶν κλάδων

καὶ τοῦ κορμοῦ συγκοινωνία, ἀφαιρουμένης οὕτω τῆς διαθρέψεως αὐτῶν, οἱ κλάδοι ἀφεύκτως πρέπει νὰ ξηρανθῶσι καὶ ἑπομένως πᾶσα καρποφορία νὰ ἐκμηδενισθῇ. Ἐπὶ τέλους ὁ σκώληξ οὗτος μεταμορφούμενος εἰς χρυσαλλίδα τὴν τελείαν αὐτοῦ κατὰ μῆνα Ἀπρίλιον ἢ ἀρχὰς Μαΐου ἀναλαμβάνει μορφήν, καὶ διατρυπήσας τὸν φλοιὸν ὑπὸ τοῦ ὁποίου τρεφόμενος ἐκρύπτετο, ἐλεύθερος εἰς τὴν ἀτμοσφαῖραν πετᾷ, ὅπως τελέσῃ τοὺς γάμους αὐτοῦ καὶ ἐναποθέσῃ εἰς ἄλλους ἀβλαβεῖς κλάδους τὰ νέα αὐτοῦ ᾠά, πολλαπλασιάζων οὕτω κατ' ἔτος τὸ εἶδος αὐτοῦ. Τὰ φαινόμενα δὲ ταῦτα ἐπιβεβαιοῦσι τὰ ἐπὶ τῶν κόμβων τῶν προσβληθέντων κλάδων δήγματα καὶ αἱ ἄνωθεν αὐτῶν μικραὶ καὶ στρογγύλαι ὀπαί, αἵτινες τὴν ἔξοδον τῶν τελείων ἐντόμων μαρτυροῦσι. Καθ' ἣν δὲ ἐποχὴν ἐξήτασα τὰ δένδρα τὰ τέλεια κολεόπτερα εἶχον ἐξέλθει πλέον καὶ μετὰ δυσκολίας εὗρον ὀλίγα τινὰ ζῶντα εἰσέτι ἕνεκεν ὀψίμου ἀναπτύξεως αὐτῶν, τινὰ δὲ καὶ τεθνεῶτα.

Ἐφάνη ἡ ὑπὸ τοῦ Κολεοπτέρου τούτου προξενηθεῖσα νόσος εἰς ἄλλα μέρη τῆς Εὐρώπης καὶ σχεδὸν πάντοτε ὑπάρχει τὸ ἔντομον τοῦτο εἰς μικρὰν ποσότητα εἰς ὅλους τοὺς ἐλαιῶνας, καθότι εἶνε προωρισμένον νὰ ζῇ ἐπὶ τῆς ἐλαίας· ἀλλά, ὡς φαίνεται, σπανίως προξενεῖ ζημίας εἰς τοσοῦτον μέγαν βαθμὸν ὡς εἰς τὴν Κορινθίαν, διότι οἱ ἰδιοκτῆται λαμβάνουσιν ἐγκαίρως κατάλληλα μέτρα πρὸς περιορισμὸν τοῦ κακοῦ. Εἰς τὸν ἐλαιῶνα τῆς Κορίνθου κατὰ τὰς πληροφορίας τῶν κτηματιῶν ἡ νόσος ἐφάνη κατὰ πρῶτον πρὸ πέντε ἤδη ἐτῶν, δηλαδὴ κατὰ τὸ 1872, κατὰ πληροφορίας ἄλλων ὅμως ἔτι ἀρχαιότερα. Μὴ γνωρίζοντες ὅμως τὴν αἰτίαν καὶ τὰς ὀλεθρίας συνεπείας αὐτῆς παρημέλησαν νὰ περιστείλωσι τὸ κακὸν ἀμέσως εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ οὕτως ἔφθασε καὶ ἐκορυφώθη εἰς ἣν εὑρίσκεται τὴν σήμερον κατάστασιν.

Τὸ μόνον μέσον θεραπείας, ὅπερ ἐσυμβούλευσα ἤδη εἰς τοὺς ἰδιοκτήτας καὶ τὸ ὁποῖον εἶνε τὸ αὐτὸ ὅπερ καὶ ἐν Εὐρώπῃ μεταχειρίζονται, *εἶνε ἡ ὁλικὴ καὶ συστηματικὴ ἐκκοπὴ τῶν κατ' ἔτος προσβαλλομένων κλάδων καὶ ἡ ἀμέσως κατάκαυσις αὐτῶν.* Ἡ καῦσις αὕτη πρέπει νὰ ἐνεργῆται κατὰ τὸ ἔαρ, δηλαδὴ πρὶν ἢ ἀναπτυχθῶσι καὶ ἐξέλθωσι τὰ ἔντομα πρὸς νέον πολλαπλασιασμόν· πρέπει δὲ νὰ ὑπάρξῃ μέτρον γενικὸν ἐπιβαλλόμενον δι' αὐστηρᾶς διατάξεως ὑπὸ τῆς διοικητικῆς ἀρχῆς εἰς πάντα ἰδιοκτήτην ἀνεξαιρέτως, διότι, φυσικῷ τῷ λόγῳ, ἐὰν τὸ μέτρον τοῦτο δὲν ἦνε γενικὸν καὶ μένωσιν ἐλαῖαι ἀκαθάριστοι, ἔστω καὶ μία μόνη, τὸ μέσον τῆς θεραπείας δὲν δύναται νὰ ἦνε τελεσφόρον. Εἰς τὸν ἐλαιῶνα τῆς Κορίνθου, καθὼς ἐπληροφορήθην, δὲν ἐγένετο τοιοῦτόν τι· κατ' ἀρχὰς δὲν ἔδιδον προσοχὴν εἰς τὴν νόσον, μετὰ ταῦτα δὲ, ἀφοῦ ἐξηπλώθη, ἐδοκίμασαν διάφορα, ἀλλὰ μερικὰ μέσα· ἐν γένει δὲ δὲν ἐκλάδευον πάντες τὰ δένδρα τακτικῶς κατ' ἔτος, οὐδὲ τοὺς τυχὸν ἀποκοπτομένους κλάδους κατέκαιον· οὐχ ἧττον ὅμως παρετήρησα ἐν μέσῳ τῆς ἀνωμαλίας ταύτης, ὅτι εἰς τὰ τμήματα τοῦ ἐλαιῶνος τὰ τακτικώτερον καὶ μετὰ περισσοτέρας ἐπιμελείας καλλιεργούμενα, τὰ δένδρα τούτων εὑρίσκονται συγκριτικῶς εἰς ὁπωσοῦν καλλιτέραν κατάστασιν. Ἀφοῦ εἰς τὸν Κορινθιακὸν ἐλαιῶνα ἡ νόσος ἔλαβε τοσοῦτον μεγάλας διαστάσεις, ἡ θεραπεία βεβαίως εἶνε ἀμφίβολος, ἐὰν οἱ ἰδιοκτῆται δὲν ἀποφασίσωσιν ἐκ συμφώνου νὰ θυσιάσωσι τὸ εἰσόδημα ἐτῶν τινων ὅπως ἀποκόψωσιν ἐν γένει καὶ καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν πάντας τοὺς φυλλοφοροῦντας κλάδους, μέχρι τῆς διακλαδώσεως αὐτῶν, κατακαίοντες μετὰ προσοχῆς τὰ ἀποκοπέντα.—Ἐπειδὴ ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐξάγεται ὅτι ἡ θεραπεία τῆς νόσου εἶνε εὐκολωτέρα εἰς τὴν ἀρχὴν, δύσκολος δὲ ἀφοῦ ἐπεκτανθῇ, εἶνε πρὸ πάντων σπουδαῖον νὰ προλαμβάνεται ἅμα τῇ ἐμφανίσει αὐτῆς· ὥστε πολὺ σκόπιμον καὶ εὐεργετικὸν ἤθελεν εἶσθαι νὰ λάβῃ ἡ Κυβέρνησις ἐγκαίρως θετικὰς πληροφορίας περὶ τῆς νῦν καταστάσεως πάντων τῶν ἐλαιώνων τοῦ Κράτους, καθόσον ἄμετρος ζημία ἤθελε προκύψει ἐκ τῆς μολύνσεως τῶν δένδρων καὶ τῶν ἄλλων ἐπαρχιῶν.

Ὑπὸ τοιαύτης ὁρμώμενος ἀρχῆς ἔκρινα σκόπιμον νὰ ἐπανέλθω εἰς Ἀθήνας διὰ ξηρᾶς, ἵνα παρατηρήσω καθ' ὁδὸν τοὐλάχιστον τὸν ἐλαιῶνα τῶν Μεγάρων· καὶ τῳόντι ἔκαμον εἰς αὐτὸν τὴν δυσάρεστον ἀνακάλυψιν ὅτι κατὰ μέρος προσεβλήθη καὶ οὗτος ὑπὸ τῆς αὐτῆς νόσου, ἣν ἀνωτέρω περιέγραψα. Ἐπέστησα δὲ τὴν προσοχὴν τοῦ Κ. Δημάρχου Μεγαρέων ἐπὶ τῆς κατεπειγούσης ἀνάγκης ὅπως ἐξετασθῶσιν ὅλα τὰ μέρη τοῦ ἐλαιῶνος τῶν Μεγάρων καὶ προληφθῇ ὅσον τάχιον καὶ ἐν τῇ ἀρχῇ του τὸ κακὸν, ἵνα μὴ ἐπαυξηθὲν καὶ ἀλλαχοῦ διαδοθῇ.

—

Ἀνθρωποφάγοι ἐν Ἀμερικῇ.

Μηνὶ ἰανουαρίῳ 1870, γράφει ὁ κ. Schweinfurth ἐν τῷ περιέργῳ αὐτοῦ βιβλίῳ περὶ τῶν ἐνδοτέρων τῆς Ἀφρικῆς, ἀφικόμην εἰς τὴν χώραν τῶν Σανδὲχ, τῶν καὶ ἄλλως Νιαμνιὰμ ἤτοι ἀνθρωποφάγων καλουμένων. Οἱ Σανδὲχ εἶνε ὁ ἀγριώτατος ὅσων τέως εἶχον ἀπαντήσῃ λαῶν. Ἡ στρογγύλη καὶ εὐρεῖα κεφαλή των καλύπτεται ὑπὸ κρωβύλων καὶ ἐπιμήκων πλοκάμων· τὰ ὑπερμεγέθη ὄμματά των ἐκφράζουσιν ἀπερίγραπτόν τι κρᾶμα κτηνώδους θηριωδίας, φιλοπολέμου τόλμης καὶ εἰλικρινείας· τὸ χρῶμά των ὀλίγον διαφέρει τοῦ τῆς σοκολάτας· ἔχουσι δὲ κατεστιγμένον ὅλον τὸ σῶμα καὶ φοροῦσι πέλλας ποικιλοχρόους· πρωτίστη ἀσχολία τῶν μὲν ἀνδρῶν εἶνε ἡ θήρα, τῶν δὲ γυναικῶν ἡ

γεωργία. Ὀλίγας ὥρας μετὰ τὴν ἄφιξίν μου ὡδηγήθην εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ βασιλέως, ἔνθα περιέμεινα ἀσκεπὴς καὶ ἀνυπόδητος δύο ὥρας. Τελευταῖον ὁ διαβολικὸς ἦχος τῶν κεράτων, τῶν τυμπάνων καὶ οἱ κρωγμοὶ τοῦ ἀτιθάσσου ὄχλου ἀνήγγειλαν τὴν προσέλευσιν τῆς Α. Μεγαλειότητος. Οἱ σιδηροφοροῦντες ῥαβδοῦχοι προεπορεύοντο ἄλλων ἀνδρῶν ἡμιγύμνων, βασταζόντων τὴν ἐκ τῶν προτέρων πολέμων λείαν καὶ παντοῖα ἐθνικὰ ὅπλα, ἐξαστράπτοντα ἀπέναντι τῶν ἀκτίνων τῆς διακεκαυμένης ἐκείνης χώρας τοῦ ἰσημερινοῦ. Ἠκολούθουν ἔπειτα μουσικοὶ παιαιίζοντες δι' ἐλεφαντίνων σαλπίγγων. Κατόπιν τοῦ βασιλέως εἵποντο πεντήκοντα τῶν νομίμων γυναικῶν του, ἐπὶ τὸ ῥωμαντικώτερον κεκαλλωπισμέναι καὶ ἀγέρωχοι. Ὁ βασιλεὺς ἔβαινεν ἐπὶ τὰ πρόσω ὑπερήφανος, κεκμηκὼς ὑπὸ τῆς τρυφῆς καὶ τῆς φιληδονίας καὶ ἀδιάφορος πρὸς τοὺς κύκλῳ αὐτοῦ λαρυγγηδὸν ἐπευφημοῦντας· κατεκλίθη δὲ, ἅμα εἰσελθὼν εἰς τὴν σκηνὴν, ἐπὶ χρυσοῦ θρόνου, ἵνα χωνεύσῃ τὰ ἀνθρώπινα κρέατα, ἐξ ὧν εἶχε προαριστήσῃ. Κυρίως εἰπεῖν ἦτο γυμνὸς καὶ ἐν ὅλῳ τῷ σώματι ἐψιμυθιωμένος· οὐ μόνον ψέλλια ἐφόρει καὶ ἐνώτια, ἀλλὰ καὶ δακτυλίους καὶ χρυσᾶς ἁλύσεις εἶχεν ἀνηρτημένας ἀπὸ τῆς ῥινὸς, τῶν χειλέων, τοῦ πώγωνος, τῶν βραχιόνων καὶ τῶν καρπῶν τῆς χειρός· ἦτο δὲ ἀνεζωσμένος ἐσθῆτα ἐπιχώριον καὶ ἔπαιζε περιφέρων ἐπὶ τοῦ δακτύλου λεπτότατον πῖλον καλάμινον, μεστὸν ἐρυθρῶν πτερῶν φασιανοῦ. Εἰς τὸ πρόσωπόν του ἐπεκάθητο ἡ πλεονεξία, ἡ βιαιότης καὶ ἡ χαιρεκακία. Ὁσάκις ἔῤῥιπτε κύκλῳ τὸ βλέμμα, πάντες ἔτρεμον ἀγνοοῦντες ἐπὶ τίνα θὰ ἐλάγχανεν ὁ κλῆρος νὰ σφαγῇ καὶ αὐξήσῃ τὸν ἀριθμὸν τῶν βρωμάτων τῆς βασιλικῆς τραπέζης. Κατ' ἐκείνην ὅμως τὴν ἡμέραν εὐτυχῶς ἐφάνη εὐθυμότατος καὶ ἤπιος· προέτεινέ μοι διὰ τοῦ διερμηνέως του παιδιαρώδεις τινὰς ἐρωτήσεις καὶ φιλοφρόνως ἐδέξατο τὰ δῶρά μου, ἅτινα παραχρῆμα διένειμε πρὸς τὰς γυναῖκας αὐτοῦ. Ὅσον ἐχάρην ἐπὶ τῇ δοθείσῃ μοι ἀδείᾳ νὰ ἐπισκεφθῶ τὸ μαγειρεῖον, τοσοῦτον ἔφριξα ὁπότε εἰςῆλθον εἰς τὸ πανδαιμονεῖον ἐκεῖνο. Πολύτιμα τοῦ πολέμου λάφυρα νομίζονται τὰ σώματα ἐφήβων αἰχμαλώτων καὶ αἰχμαλωτίδων· τούτων δὲ πάλιν πολυτιμότερα τὰ τῶν νηπίων καὶ τῶν βρεφῶν, ἐξ ὧν καθ' ἑκάστην παρατίθενται εἰς τὴν βασιλικὴν τράπεζαν πολλὰ ποικίλως παρασκευασμένα. Τεσσάρων παρθένων τὰ λείψανα ἐκαπνίζοντο ἀνηρτημένα ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἵνα ἀποβῶσι νοστιμώτερα· αἱ ὑπηρετοῦσαι ἐν τῷ μαγειρείῳ γυναῖκες ἔβραζον τὰς κεφαλὰς ἵνα τίλωσι τὰς τρίχας εὐκολώτερον, ἐτηγάνιζον δὲ τοὺς μυελοὺς, ὡς ἡμεῖς τηγανίζομεν τοὺς τῶν ἄλλων ζώων.

—

Ὁ κόρις ὡς εὐεργετικὸν ζῶον.

Ἰατρός τις Σουηδὸς λέγει, ὅτι ὁ κόρις (κορεὶς) εἶνε ζῶον ἐκ τῶν μάλλον εὐεργετικῶν, καὶ τοῦτον ὁ ἄνθρωπος ἔπρεπε νὰ περιποιῆται. Τὸ ἔντομον τοῦτο, ἐπιπροσθέτει, εἶνε ὁ χειρουργὸς τῶν ἐνδεῶν, καθ' ὅσον διὰ τῶν συχνῶν καὶ σχεδὸν ἀνεπαισθήτων αὐτοῦ σφαιμάξεων προλαμβάνει τὸν δι' ἀποπληξίας θάνατον, εἰς ὃν συνήθως οἱ πληθωρικοὶ ὑπόκεινται.

Μετὰ πολλὰς δὲ ἄλλας σκέψεις ἐπιλέγει ὅτι ἕκαστος ὀφείλει νὰ περιποιῆται τὸ ἔντομον τοῦτο καὶ νὰ μεριμνᾷ ὑπὲρ τοῦ πολλαπλασιασμοῦ αὐτοῦ.

—

Τέσσαρες ἡγεμόνες.

Ὁ αὐτοκράτωρ Γουλλιέλμος, ἐξελθών ποτε εἰς θήραν μετὰ τοῦ βασιλέως τῆς Σαξωνίας καὶ τοῦ μεγάλου δουκὸς τοῦ Μεκλεμβούργου, ἠνωχλήθη καθ' ὁδὸν ὑπὸ λαιμαλγίας καὶ ἀπεφάσισε νὰ ἐπιστρέψῃ μετὰ τῆς συνοδίας του εἰς τὸ μίαν ὥραν ἀπέχον χειμερινὸν μέγαρον. Ἐν τῷ μέσῳ τῆς ὁδοῦ κεκμηκὼς ὁ γηραιὸς αὐτοκράτωρ δὲν ἠδύνατο νὰ προχωρήσῃ· παρεκλήθη δέ τις κατὰ συγκυρίαν διαβαίνων χωρικὸς νὰ κομίσῃ τοὺς ξένους εἰς τὰ ἀνάκτορα διὰ τῆς ἀγροτικῆς ἁμάξης του. «Ἀλλὰ τίς εἶσαι σύ;» ἠρώτησε μετ' ὀλίγον τὸν ἕνα ὁ ἀγρότης.—«Εἶμαι ὁ μέγας δοὺξ τοῦ Μεκλεμβούργου.»—«Ὦ, ὤ! καὶ σύ;»—«Ὁ βασιλεὺς τῆς Σαξωνίας.»—«Ἀλλοίμονον! Καὶ σύ, γεροντάκι μου;»—«Ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας.»—«Τότε λοιπὸν εἶμαι καὶ ἐγὼ ὁ Σάχης τῆς Περσίας· ἢ νομίζετε ὅτι δὲν ἠξεύρω καὶ ἐγὼ νὰ σᾶς χλευάσω;» Οἱ μὲν τρεῖς ἡγεμόνες ἐγέλασαν ἄσβεστον γέλωτα· ὁ δὲ ἀγρότης, ὅσον προσήγγιζεν εἰς τὸ μέγαρον, τοσοῦτον ὠχρία, ἄχρις οὗ βασιλικὸν μειδίαμα καὶ ἀμοιβὴ διεσκέδασαν τοὺς φόβους του.

—

Θερμοκρασία τῆς ἀτμοσφαίρας Ἀθηνῶν ἐν ὥρᾳ θέρους.

Κατὰ τὰς πολυετεῖς παρατηρήσεις τοῦ διευθυντοῦ τοῦ ἐν Ἀθήναις Ἀστεροσκοπείου κ. Ἰουλίου Σμὶθ ἡ μέση θερμοκρασία τῆς ἀτμοσφαίρας τῶν Ἀθηνῶν κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνας Μάϊον, Ἰούνιον, Ἰούλιον καὶ Αὔγουστον διακυμαίνεται μεταξὺ 19°9 ἑκατονταβάθμου καὶ 29°, ἡ μεγίστη μεταξὺ 31° καὶ 39°, ἡ δὲ ἐλαχίστη μεταξὺ 10°6 καὶ 21°5.

—

Ἀγράμματοι ἐπὶ 100 κατοίκων.

	Ἄρρενες	Θήλεις
Ἐν Ἑλλάδι	67	92
» Ἰταλίᾳ	67	78
» Οὐγγαρίᾳ	62	69
» Γαλλίᾳ	35	41
» Πρωσσίᾳ	11	17
Ἡνωμ. Πολ. τῆς Ἀμερ. Λευκοὶ	10	13
» » » Μαῦροι	81	82

Ἐν Δανιμαρκίᾳ δὲν ὑπάρχει στατιστικὴ βεβαιοῦσα τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀγραμμάτων· οὐδεὶς σχεδὸν ὑπάρχει ἐκεῖ ἀγράμματος.

Κατάκτησις τῆς χώρας.

Δικηγόρος οὕτως ἀρξάμενος τῆς ἀγορεύσεώς του: «Ὁ Ξέρξης εἶχεν ἑκατομμύρια στρατοῦ», διακόπτει ὑπὸ τοῦ προέδρου τοῦ δικαστηρίου, εἰπόντος: «Προσπαθήσατε, Κύριε, νὰ περάσῃ γρήγορα ὁ πολυάριθμος αὐτὸς στρατός, διότι ἀρκούντως κατεπατήθη ἡ χώρα.»

Θλιβεροὶ ἀριθμοί.

Κατὰ τοὺς πολέμους (Κριμαϊκόν, Ἰταλικόν, Schleswig, Ἀμερικανικόν, τοῦ 1866, τοῦ Μεξικοῦ, τῆς Παραγουάης, τῆς Cochinchine καὶ τὸν Γαλλογερμανικόν), ἀπεβίωσαν ἐν τοῖς πεδίοις τῆς μάχης ἢ συνεπείᾳ τραυμάτων καὶ ἀσθενειῶν 1,948,000 ἄνθρωποι! Ἐδαπανήθησαν δὲ 60 δισεκατομμύρια καὶ 325 ἑκατομμύρια φράγκων.

Εἰς Ἀναγνώστης.

Ἡμεῖς εἰ σωφρονοῦμεν ἤδη τὰς κενὰς καὶ μειρακιώδεις στάσεις ἀφέντες, ἀρξώμεθα σωτηρίου καὶ καλῆς φιλονεικίας, πρὸς ἀλλήλους ἁμιλλώμενοι *σῶσαι τὴν Ἑλλάδα*, εἶπεν ὁ Ἀριστείδης πρὸς τὸν Θεμιστοκλέα πρὸ τῆς ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίας.

Ὁ ἰατρὸς κ. Α. Ζίννης, ἀπὸ 17 ὅλων ἐνιαυτῶν ἀσχολούμενος περὶ τὴν σπουδὴν τῶν παιδικῶν νοσημάτων, ἐξέδωκεν ἐσχάτως πραγματείαν πλείστου λόγου ἀξίαν «ἡ ἐν Ἀθήναις θνησιμότης τῶν βρεφῶν» ἐπιγραφομένην, ἐξ ἧς ἐσταχυολογήσαμεν τὰ κατωτέρω, παραλείψαντες τὸ ἐπιστημονικὸν μέρος. Τὸ σπουδαιότατον τοῦτο ζήτημα τῆς ὑγιεινῆς, μεγάλως ἐνδιαφέρον τὴν κοινωνίαν, πρῶτος παρ' ἡμῖν πραγματεύεται ὁ κ. Ζίννης, μακρὸν χρόνον καὶ πολὺν κόπον πρὸς τοῦτο καταβαλών. Παρὰ τοῖς πλείστοις τῶν εὐνομουμένων Κρατῶν σήμερον ἡ σπουδὴ τῶν τοιούτων ζητημάτων οὐδεμίαν παρέχει δυσχέρειαν, διότι παρ' αὐτοῖς ὑπάρχουσι κατηρτισμένοι ἀκριβεῖς πίνακες τῶν ἀποβιώσεων καθ' ἡλικίαν καὶ κατ' εἶδος νόσου· ἐν Ἑλλάδι ὅμως οὐδὲν τοιοῦτον ὑπάρχει δυστυχῶς μέχρι τοῦδε ἐπεξειργασμένον, οὐδὲ κἂν δι' αὐτὴν τὴν πρωτεύουσαν τοῦ Βασιλείου. Ἠδέησε λοιπὸν ν' ἀναδείξῃ ὁ ἀκάματος ἰατρὸς τὰς ἐπισήμους νεκρικὰς δέλτους μιᾶς ὅλης δεκαετηρίδος καὶ ἐξ αὐτῶν νὰ σημειώσῃ τὰ τελευτήσαντα ἄτομα ἀπὸ 0-2 ἐτῶν.

Σ. τ. Δ.

ΥΓΙΕΙΝΗ

Ἡ ἐν Ἀθήναις θνησιμότης κατὰ τὴν βρεφικὴν ἡλικίαν.—Μέσα δι' ὧν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιτελεσθῇ ἡ ἐφικτὴ μείωσις αὐτῆς.

Ὑπάρχουσι κοινωνικαὶ συμφοραὶ τὰς ὁποίας ἅπαντες ἀνομολογοῦμεν, συμφοραί, ἐφ' αἷς καθ' ἑκάστην δυσανασχετοῦμεν καὶ λυποῦμεθα, καὶ ὅμως οὐδέποτε σπουδαίως ἐσκέφθημεν περὶ τῶν αἰτίων αὐτῶν καὶ περὶ τῆς ἐξευρέσεως τῶν μέσων εἰ μὴ πρὸς τελείαν ἀποσόβησιν, τοὐλάχιστον πρὸς περιστολὴν αὐτῶν. Μία τῶν κοινωνικῶν τούτων συμφορῶν, ἡ καὶ ἀναμφιλέκτως σοβερωτάτη, εἶναι ἡ ἐν Ἀθήναις μεγάλη θνησιμότης κατὰ τὴν βρεφικὴν ἡλικίαν.

Κατὰ τὰ δύω πρῶτα ἔτη τῆς ζωῆς ἀπαντᾶχοῦ ἀπόλλυται τὸ ἓν τέταρτον τῶν βρεφῶν τοὐλάχιστον, οὐδὲν ἧττον ὅμως ἡ παρ' ἡμῖν θνησιμότης κατὰ τὴν ἡλικίαν ταύτην ἀείποτε ὑπῆρξε πολλῷ μείζων. Ἐκ 15,096 ἀποβιωσάντων ἐν Ἀθήναις ἀπὸ τοῦ ἔτους 1863 μέχρι καὶ τοῦ 1872, πεντακισχίλια πεντακόσια τριάκοντα τρία ἄτομα εἶχον ἡλικίαν ἀπὸ 0-2 ἐτῶν, ἤτοι τὰ 36 ἑκατοστὰ τῆς κατὰ τὴν δεκαετίαν ταύτην θνησιμότητος ἀπέτισεν ἡ πολυτλήμων βρεφικὴ ἡλικία! Ἐκ τῶν 5,533 ἀποβιωσάντων βρεφῶν ἐτελεύτησαν, κατὰ τὰς ἐπισήμους νεκρικὰς δέλτους, 1507 ἐκ διαρροίας, προστιθεμένων δὲ τῶν ἐξ ἀτροφίας 424 ἀποβιώσεων εἰς τὰς ἐκ διαρροίας, καθόσον ἐκείνη ταύτης ἐστὶν ἔκτοκος, τὸ ὅλον τῶν ἀποβιώσεων ἐκ διαρροίας ἀνέρχεται εἰς 1931. Σημειωτέον δὲ ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐκ τῆς νόσου ταύτης ἀποβιωσάντων εἶναι πολλῷ μείζων· διότι πολλαὶ τῶν συνεπείᾳ νόσου τοῦ ἐγκεφάλου ἀποβιώσεων ἀνάγονται εἰς τὰς ἐκ διαρροίας, τῶν ἐγκεφαλικῶν φαινομένων πολλάκις ἐκ τῆς νόσου ταύτης ἐξαρτωμένων. Ἡ θνησιμότης δὲ αὕτη δὲν ἀνήκει ἐπίσης εἰς τὰ βρέφη κατὰ πᾶσαν ἡλικίαν, ἀλλὰ κυρίως ἀπὸ τοῦ 6ου μηνὸς μέχρι τοῦ δευτέρου ἔτους συμπεπληρωμένου· καθόσον ἐκ τῶν 1507 βρεφῶν 974 εἶχον τὴν ἡλικίαν ταύτην. Οὕτως ἐκ τῶν 5,533 βρεφῶν ὑπὲρ μὲν τὰ τριάκοντα τέσσαρα ἑκατοστὰ ἀπέκτεινεν ἡ διάρροια, περὶ τὰ ἑξήκοντα ἓξ δὲ ἅπαντα συλλήβδην τὰ μαστίζοντα τὴν βρεφικὴν ἡλικίαν λοιπὰ νοσήματα. Ἡ διάρροια ἄρα εἶναι τὸ κοινότερον καὶ φονικώτερον νόσημα τῆς βρεφικῆς ἡλικίας ἐν Ἀθήναις. Τὰ κυριώτερα αἴτια, τὰ ὁποῖα κυρίως συντελοῦσι νὰ καταστήσωσι κοινὴν καὶ θανατώδη τὴν νόσον ταύτην ἐν Ἀθήναις, εἶναι: Α'—*Τὰ ἐπικρατοῦντα κατὰ τὸ θέρος καύματα.* Ἀπὸ τοῦ Μαΐου ἀρχομένου, ἢ, ἀκριβέστερον εἰπεῖν, ὑπερμεσοῦντος αὐτοῦ, ἄρχεται ἡ διάρροια ἐπιχωριάζουσα ἐν Ἀθήναις· προβαίνει δὲ, τοῦ θέρους προϊόντος, μαστίζουσα τὰ δυστυχῆ βρέφη μέχρι περίπου τοῦ δευτέρου δεκαπενθημέρου τοῦ Αὐγούστου, ὅτε ἐλαττοῦται ἐπαισθητῶς. Κατὰ τοὺς μῆνας δὲ Ἰούνιον καὶ Ἰούλιον, καθ' οὓς ὁ καύσων εἶναι διαρκέστερος καὶ σφοδρότερος, οὐ μόνον παρατηροῦνται πλείονα κρούσματα ἀλλὰ καὶ θανατωδέστερα.

Ἐκ τῶν ἀποβιωσάντων, ὡς ἐρρέθη, κυρίως ἐκ διαρροίας χιλίων πεντακοσίων ἑπτὰ (1507) βρεφῶν ἐτελεύτησαν κατὰ τοὺς διαφόρους μῆνας τοῦ ἔτους ὡς ἑξῆς· Τὸν Ἰανουάριον 37, Φεβρουάριον 42, Μάρτιον 24, Ἀπρίλιον 37, Μάϊον 163, Ἰούνιον 304, Ἰούλιον 279, Αὔγουστον 175, Σεπτέμβριον 144, Ὀκτώβριον 119, Νοέμβριον 102, Δεκέμβριον 78.—Ἐκ τούτων 924, ἤτοι ὑπὲρ τὰ 61 τοῖς %, ἀπώλοντο κατὰ τοὺς τέσσαρας μόνους θερμοὺς μῆνας Μάϊον, Ἰούνιον, Ἰούλιον καὶ Αὔγουστον.—Ἐντεῦθεν δῆλον, ὅτι τὰ καύματα τοῦ θέρους οὐσιωδῶς συμβάλλονται εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς νόσου ταύτης. Τὴν ἀλήθειαν δὲ ταύτην ἐπικυροῦ πληρέστατα καὶ τὸ ἑξῆς πλείστου λόγου ἄξιον γεγονὸς, ὅπερ ἐπὶ μακρὸν χρόνον παρετηρήσαμεν, ὅτι ὁσάκις οἱ πνέοντες ἐν Ἀθήναις *ἐτησίαι ἄνεμοι* (μελτέμια) εἰσὶ δροσεροὶ, ὅπερ συνηθέστατον, οὐ μόνον τὰ κρούσματα τῆς διαρροίας εἰσὶν ἀραιότερα καὶ ἠπιώτερα, ἀλλὰ καὶ τῶν προϋπαρχόντων τὰ πολλὰ βελτιοῦνται. Πόσον δὲ σωτηρίως ἐπιδρᾷ ἐπὶ τῆς ὑγιείας τῶν βρεφῶν ἡ δροσερὰ ἀτμοσφαῖρα ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ τούτου, ὅτι πολλὰ τῶν εἰς τὸν ἔσχατον βαθμὸν τοῦ μαρασμοῦ ἕνεκα χρονίας διαρροίας περιπεπτωκότων βρεφῶν μεταφερόμενα εἰς τὰς πέριξ τῶν Ἀθηνῶν ἐξοχὰς τάχιστα ἀναλαμβάνουσιν. Καὶ ὄντως ἐν Κασιανῇ, ἐν Ἀμαρουσίῳ, ἐν Κηφισσίᾳ, ἐν Πατησίοις ἀληθεῖς παρετηρήσαμεν νεκρανατάσεις.

Β'—*Ἡ πρόληψις ὅτι ἡ ἐπερχομένη τοῖς βρέφεσι διάρροια μετὰ τὸν ἕκτον μῆνα ἀπότοκος οὖσα τῆς ὀδοντοφυΐας οὐδεμιᾶς δεῖται θεραπείας.* Ἡ πρόληψις αὕτη ἐπικρατεῖ ἐν Ἀθήναις παρὰ πάσαις ταῖς τάξεσι τῆς κοινωνίας, καὶ ἰδίως παρὰ τῷ λαῷ. Ὅθεν αἱ πλεῖσται τῶν μητέρων, ὑπείκουσαι εἰς τὴν σφαλερὰν ταύτην ἰδέαν, ἀφίνουσι τὰ ἑαυτῶν βρέφη νοσοῦντα διάρροιαν ἄνευ θεραπείας ἐπὶ τρεῖς, συχνάκις δὲ καὶ ἐπὶ πλείονας ἑβδομάδας. Ἐπικαλοῦνται δὲ τὴν συνδρομὴν τοῦ ἰατροῦ τότε μόνον, ὅταν, προϊόντος τοῦ χρόνου, ἡ νόσος καταστῇ βαρυτάτη. Ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει ἡ ἐπιστήμη πολλάκις μὲν μετὰ πολλῆς δυσχερείας ἀποσοβεῖ τὴν ὀλεθρίαν τῆς νόσου ἔκβασιν, συνήθως δὲ ἡ τοῦ ἰατροῦ βοήθεια, ὅσον καὶ ἂν ᾖ περιφωτισμένη, ναυαγεῖ πληρέστατα. Οὕτω δὲ πάμπολλα κατ' ἔτος βρέφη προπέμπονται εἰς τὸν Ἅδην, ἐλεεινὰ θύματα τῆς ὀλεθρίας ταύτης προλήψεως γινόμενα.

Ἡ πρόληψις αὕτη, κοινὴ πρὸ ἀμνημονεύτων χρόνων οὐ μόνον παρ' ἡμῖν ἀλλὰ καὶ παρὰ πολλοῖς ἄλλοις τὰ μάλιστα πεπολιτισμένοις ἔθνεσι, στηρίζεται εἰς μίαν ἀλήθειαν ἰατρικήν, τὴν ἑξῆς· ὅτι ἡ ὀδοντοφυΐα προδιατίθησι τὰ βρέφη εἰς τὴν διάρροιαν καὶ ὅτι κατὰ τὴν δύσκολον ὀδοντοφυΐαν ἐπερχομένη ἐλαφρὰ διάρροια πολλάκις καταπραΰνει τὸν πυρετὸν καὶ τὰς ἄλλας ἐνοχλήσεις, ἅτις ὅμως οἰκτρῶς παρενοήθη καὶ διεστράφη. Εἰς τοῦτο δὲ τὰ μάλιστα συνετέλεσαν καὶ συντελοῦσι, πρέπει νὰ τὸ ὁμολογήσωμεν, οἱ ἰατροί.

Γ'—*Ὁ πρώρος ἀπογαλακτισμὸς καὶ ἡ πρώρος σίτισις τῶν βρεφῶν τροφαῖς ἥκιστα προσφόροις τῇ ἡλικίᾳ αὐτῶν.* Πᾶσαι μὲν αἱ μητέρες τῶν κατωτέρων τάξεων τῆς Ἀθηναϊκῆς κοινωνίας, πολλαὶ δὲ τῶν τῆς ἀνωτέρας, προσφέρουσιν ὡς συμπληρωτικὴν τροφὴν τοῖς ἑαυτῶν βρέφεσι συνήθως εὐθὺς ἀπὸ τοῦ δευτέρου μηνὸς τῆς ἡλικίας, κατ' ἀρχὰς μὲν ἀθάρας ἐκ μαραντᾶμήλου αἱ εὐπορώτεραι, βραδύτερον δὲ ἢ καὶ ἀπ' ἀρχῆς, ὡς αἱ τῶν κατωτέρων τάξεων, ἐξ ὀρύζης λειοτετριμμένης ἢ μή, ἤ, ὅπερ κοινότερον, ἐκ χόνδρου συνήθως μὲν μετ' ἐλαίου, σπανιώτερον δὲ μετὰ βουτύρου παρεσκευασμένας. Προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου αὐξάνουσι τὸ ποσὸν τῶν ἐδεσμάτων καὶ ποικίλουσι ταῦτα ὁσημέραι οὕτως, ὥστε περὶ τὸ πρῶτον ἔτος εἰσάγουσι τὰ ἑαυτῶν βρέφη εἰς τὴν κοινὴν δίαιταν, προσφέρουσαι αὐτοῖς ἐκ πάντων τῶν παρατιθεμένων ἐπὶ τῆς τραπέζης αὐτῶν. Πράττουσι δὲ τοῦτο πεποιθυῖαι, ὅτι οὕτω συνοικειοῦσι τὰ τέκνα αὐτῶν ἐξ ἁπαλῶν ὀνύχων πρὸς πάντα τὰ σιτία. Γάλακτος δὲ βοείου ἢ αἰγείου σπανιώτατα ποιοῦνται χρῆσιν, διότι φρονοῦσιν ὅτι τὸ γάλα τῶν ζώων τούτων εἶναι ἥκιστα πρόσφορον, ἅτε προκαλοῦν διάρροιαν. Εἶναι δὲ τοσοῦτον ἐρριζωμένη ἡ στρεβλὴ αὕτη ἰδέα, ὥστε πολλάκις ἐκκισκεφθέντες βρέφη περιελθόντα ἐκ χρονίας διαρροίας εἰς μαρασμὸν, καὶ ἀναγράψαντες τὴν ἀποκλειστικὴν χρῆσιν τοῦ βοείου γάλακτος ὡς μέσον θεραπευτικὸν, μετὰ πολλῆς δυσχερείας κατωρθώσαμεν νὰ πείσωμεν τὰς μητέρας νὰ παραδεχθῶσι τὴν θεραπείαν ταύτην. Ἀληθῆ γαλακτοροβίαν πάσχουσι παρ' ἡμῖν αἱ πολλαὶ τῶν μητέρων τῆς κατωτέρας τάξεως, τὸν δὲ φόβον τοῦτον συμμερίζονται δυστυχῶς καὶ τινες τῶν παρ' ἡμῖν ἰατρῶν. Ὑπάρχει ὅμως καὶ ἕτερος λόγος, ὅστις συμβάλλεται ἴσως παρὰ πολλαῖς οἰκογενείαις τῶν κατωτέρων τάξεων εἰς τοῦτο· οὗτος δὲ εἶναι τὸ βαρύτιμον τοῦ γάλακτος· διότι ἐν Ἀθήναις δὲν εἶναι δυνατὸν σήμερον νὰ προμηθευθῇ τις γάλα καθαρὸν καὶ πρόσφατον εὐθηνότερον τῶν 80 λεπτῶν τὴν ὀκᾶν.

Προσφέρουσαι δὲ τοῖς ἑαυτῶν βρέφεσιν αἱ μητέρες παντοῖα, ὡς εἴρηται, σιτία, ἐξακολουθοῦσι μὲν συγχρόνως θηλάζουσαι ταῦτα μέχρι τοῦ τέλους τοῦ πρώτου ἔτους, ἐνίοτε δὲ καὶ ἐπὶ μακρότερον χρόνον, ἀλλὰ μετὰ τὸν ἕκτον ἢ ἑβδομον μῆνα ὀλίγον ὠφελοῦνται τὰ βρέφη ἐκ τοῦ θηλασμοῦ· διότι ἀπὸ τῆς ἡλικίας ταύτης τρέφονται κυρίως ἄλλοις βρώμασι, πρὸς ἃ ὅλως ἰδιάζουσαν ἐκδηλοῦσι προτίμησιν, πολλῷ ἅ τε εὐχυμότερα τοῦ γάλακτος ὄντα. Ἄλλως τε δὲ παρὰ ταῖς πλείσταις τῶν γυναικῶν τῶν κατωτέρων τάξεων προώρως πάνυ ἐπίσχεται ἡ τοῦ γάλακτος ἔκκρισις δι' ἄλλα τε πολλὰ, ἰδίως δὲ διὰ τὴν ἔλλειψιν τροφῆς καθαρᾶς καὶ καταλλήλου· ὥστε τὰ πλεῖστα βρέφη τῶν κλάσεων τούτων, καίτοι ἐξακολουθοῦσι θηλάζοντα, ἀπὸ τοῦ πρώτου ἔτους εἰσὶ πράγματι ἀπογεγαλακτισμένα. Τὸ περίεργον δὲ εἶναι τοῦτο, ὅτι αἱ μητέρες αὗται φρονοῦσιν, ὅτι ἱκανὸν ἔχουσι

γάλα ἐφ' ὅσον διὰ τῆς πιέσεως τῆς θηλῆς κατορθοῦσι νὰ ἐξακοντίζωσι ταγόνας τινὰς γάλακτος, ἐνῷ τῆς οἰκείας γενομένης ἐξετάσεως, ἀποδεικνύεται, ὅτι παρὰ πολλαῖς ἐξ αὐτῶν ἡ ἔκκρισις τοῦ γάλακτος εἶναι τὰ μάλιστα ἠλαττωμένη.

Καὶ μέχρι μὲν τοῦ ἕκτου ἢ ἑβδόμου μηνὸς ἡ μικτὴ αὕτη δίαιτα τῶν βρεφῶν δὲν φαίνεται οὐσιωδῶς παραβλάπτουσα τὴν ὑγίειαν αὐτῶν· διότι μέχρι τῆς ἡλικίας ταύτης τρέφονται κυρίως διὰ τοῦ μητρικοῦ γάλακτος, αἱ δὲ ἐν σμικρᾷ ποσότητι παρεχόμεναι τοῖς βρέφεσιν ἀμυλώδεις οὐσίαι δὲν ταράττουσι καταφανῶς τὴν πέψιν. Ἀπὸ τοῦ ἑβδόμου ὅμως ἢ ὀγδόου μηνὸς, αὐξανομένης ἀεὶ καὶ ποικιλλομένης τῆς τροφῆς, ἡ τῆς πέψεως διατάραξις ὁσημέραι καθίσταται καταδηλοτέρα παρὰ τοῖς πολλοῖς τῶν βρεφῶν. Αὕτη δὲ συνίσταται εἰς χρονίαν δυσπεψίαν. Πολλὰ τῶν ὑποβαλλομένων εἰς τὴν παρὰ φύσιν δίαιταν βρεφῶν, εἰσὶ τὰ μάλιστα προδιατεθειμένα εἰς τὴν διάρροιαν. Ἐπερχομένων δὲ τῶν θερινῶν καυμάτων τὰ πλεῖστα ἐξ αὐτῶν καὶ ἰδίως τὰ ὀδοντοφυοῦντα, ἁλίσκονται ὑπὸ τῆς νόσου ταύτης, ἥτις ἐπιπίπτει ἐπ' αὐτῶν τοσοῦτον σφοδροτέρα καὶ θανατωδεστέρα, ὅσῳ πρωϊαίτερον ταῦτα ἀπεγαλακτίσθησαν καὶ εἰσήχθησαν εἰς τὴν κοινὴν δίαιταν. Ὅσα βρέφη ἀπὸ ἑνὸς μέχρι δύω ἐτῶν ἀπηντήσαμεν ἐν τῇ ἡμετέρᾳ πράξει νοσοῦντα χρονίαν διάρροιαν, καὶ ἐκ ταύτης εἰς μαρασμὸν περιπεσόντα, τοιαῦτα δὲ πλεῖστα ὅσα παρετηρήσαμεν, ταῦτα πάντα ἄνευ ἐξαιρέσεως εἶχον προώρως στερηθῆ τοῦ μητρικοῦ γάλακτος καὶ ἐτρέφοντο σιτίοις ἥκιστα τῇ ἡλικίᾳ αὐτῶν προσφόροις.

Ἐκ τῶν μέσων τὰ ὁποῖα πεῖρα μακρὰ ἀπέδειξε λυσιτελῆ πρὸς μείωσιν τοῦ κακοῦ μνημονεύομεν τὰ κυριώτερα.

Καὶ πρῶτον μὲν ἀνάγκη πᾶσα νὰ ἐπιδιωχθῇ ἡ ἐλάττωσις τῆς ἐπιβλαβοῦς ἐπιρροῆς ἐπὶ τῆς ὑγιείας τῶν βρεφῶν τῶν ἐπικρατούντων ἐν ὥρᾳ θέρους καυμάτων, μετριαζομένης κατὰ τὸ ἐφικτὸν τῆς σφοδρότητος αὐτῶν. Πρὸς τοῦτο δύνανται νὰ συντελέσωσιν οὐσιωδῶς φρονοῦμεν: α') Ἡ τακτικὴ καὶ ἐπαρκὴς καταβροχὴ τῶν ὁδῶν τῆς πόλεως, β') ἡ πυκνὴ δενδροφυτεία τῶν παρακειμένων τῇ πόλει γηλόφων, καὶ γ') ἡ κατὰ τοὺς κανόνας τῆς δημοσίας ὑγιεινῆς ρυμοτομία εὐαρίθμων τινῶν συνοικιῶν κακῶς ἀεριζομένων καὶ φωτιζομένων. Ἔπειτα δὲ πρέπει νὰ ἐκριζωθῇ ἐκ τῆς κεφαλῆς τῶν μητέρων ἡ ὀλεθρία πρόληψις, ὅτι ἡ διάρροια παρὰ τοῖς βρέφεσι μετὰ τὸν ἕκτον μῆνα εἶναι ὠφέλιμος παροχέτευσις, ἥτις συμφέρει νὰ μένῃ ἀθεράπευτος, νὰ ἐκλείψῃ δὲ ἡ μωρὰ συνήθεια ν' ἀπογαλακτίζωσι προώρως τὰ βρέφη αὐτῶν καὶ τρέφωσι ταῦτα σιτίοις ἀκαταλλήλοις τῇ ἡλικίᾳ αὐτῶν. Πρὸς ἐπίτευξιν δὲ τούτου ἀνάγκη πᾶσα καὶ ἡ Κυβέρνησις καὶ οἱ Ἐφημέριοι, καὶ μάλιστα οἱ ἰατροὶ, νὰ συνταχθῶσιν εἰς ἀληθῆ σταυροφορίαν καὶ νὰ ἐργασθῶσι πρὸς τοῦτο ἀνενδότως καὶ εἰλικρινῶς. Καὶ ὁμολογοῦμεν μὲν ὅτι γιγαντιαῖον τὸ ἔργον τοῦτο, καθόσον οὐδὲν ἧττον δι' αὐτοῦ ἐπιζητοῦμεν ἢ τὴν μεταβολὴν τοῦ κλίματος τῶν Ἀθηνῶν καὶ τὴν ἐξαφάνισιν προλήψεων καὶ ἕξεων ἀπὸ πολλῶν αἰώνων ἐρριζωμένων ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ λαοῦ, οὐχ ἧττον πεποίθαμεν, ὅτι, τοῦ χρόνου προϊόντος, θέλει ἐπιτελεσθῇ τοὐλάχιστον ἐν μέρει τὸ προσδοκώμενον ἀγαθὸν, ὅπερ ἐπὶ ἀντικειμένων τοιαύτης φύσεως εἶναι μέγα κατόρθωμα, ἀρκεῖ μόνον καὶ ἡ Κυβέρνησις καὶ οἱ Ἐφημέριοι, καὶ μάλιστα οἱ ἰατροὶ, νὰ ἐκπληρώσωσιν, ὡς εἴρηται, ἕκαστος τὸ καθ' ἑαυτὸν εὐσυνειδήτως.

ΠΡΑΚΤΙΚΑΙ ΓΝΩΣΕΙΣ

Καλλιέργεια τῆς Ὀρτενσίας.

Ἡ Ὀρτενσία πατρίδα ἔχει τὰ ὑγρὰ καὶ δροσώδη μέρη τῆς Κίνας καὶ τῆς Ἰαπωνίας. Τὰ ἄνθη της ἀναπτύσσονται ἀπὸ τοῦ ἰουνίου καὶ διατηροῦνται ἐπὶ τοῦ φυτοῦ μέχρι τοῦ νοεμβρίου μηνός.

*

Ἡ Ὀρτενσία διὰ νὰ καλλιεργηθῇ καὶ ἀνθήσῃ καλῶς ἐν Ἑλλάδι, πρέπει: 1) Νὰ ἦνε *διαρκῶς ἐν σκιᾷ καὶ δροσερῷ τόπῳ*, χωρὶς ὅμως νὰ στερῆται ἀέρος καθαροῦ.—2) Νὰ φυτεύηται εἰς γῆν *πάντοτε ἐλαφροτάτην*· ἐν τοιαύτῃ περιστάσει πρέπει νὰ προτιμᾶται τὸ λεπτὸν καστανόχωμα, μεμιγμένον μεθ' ἑνὸς πέμπτου καλοπλυμένης ἄμμου τοῦ Φαλήρου, ἢ ἄλλης λεπτῆς ἄμμου.—3) Οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν, εἰ δυνατὸν, νὰ μὴ ξηρανθῇ ἡ παρὰ τὰς ῥίζας της γῆ· διὰ τοῦτο τὰ συχνότατα ποτίσματα δὲν πρέπει ποτὲ νὰ διακοπῶσιν. Ὠφέλιμον δὲ εἶνε, κατὰ τὸ θέρος μάλιστα, νὰ βρέχωνται καθ' ἑκάστην αἱ Ὀρτενσίαι μὲ ὕδωρ ψυχρὸν, ἐν ὥρᾳ τοῦ μεγάλου καύσωνος, διὰ ῥαντιστικῆς μηχανῆς.—4) Κατ' ἔτος βαθύτατα νὰ κλαδεύωνται ἐν ἀρχῇ τοῦ ἰανουαρίου, ἐὰν θέλῃ ὁ καλλιεργῶν αὐτὰς νὰ ἴδῃ ἄνθησιν μεγάλην, πλουσίαν καὶ πυκνήν· ἐὰν δὲ τὰ φυτά του καλλιεργῶνται ἐντὸς δοχείων, πρέπει κατ' ἔτος νὰ μεταφυτεύωνται διὰ νὰ ἀλλάσσῃ ἡ περὶ τὰς ῥίζας των γῆ.—5) Ὁ πολλαπλασιασμὸς αὐτῶν νὰ γίνεται διὰ κλαδίων κατὰ τὸν μῆνα ἰανουάριον ἀμέσως μετὰ τὸ κλάδευμα, φυτευομένων τῶν κλαδίων ἐν ἐλαφροτάτῃ γῇ· ὁ δὲ θέλων νὰ διευκολύνῃ τὴν ταχυτέραν τῶν ῥιζῶν ἀνάπτυξιν εἰς τὰ φυτευόμενα κλαδία, νὰ τὰ καλύπτῃ διὰ μεγάλου κώδωνος ὑελίνου.

Οἱ ἱερεῖς εἶνε οἱ μακροβιότεροι τῶν ἀνθρώπων. Οἱ ἰατροὶ ἀποθνήσκουσι νεώτεροι ὅλων.

ΑΘΗΝΗΣΙ — ΤΥΠΟΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ, ΟΔΟΣ ΠΑΤΗΣΙΩΝ, 4.